

PLES U DVORIŠTU

MARIJA RAKIĆ MIMICA

SADRŽAJ

Ples u dvorištu	3
Mater četnička	13
Otok	18
Poskok	23
Mi ćemo znati	27
Doći će	32
Majčino mlijeko	37
Kajić	44
Kip s oltara	47
Oči kamene	51
U drugoj uvali	55
Tihana samo što nije došla	64
Bijeli tulipan	68
Škampi na buzaru	71
 Rječnik dalmatinskih izraza	 78
 O autorici	 81
Impresum	82

PLES U DVORIŠTU

Gospođo Jukić, imate cistu na mozgu – jedan od trojice liječnika uzeo je papire s ruba kreveta. Pažljivo ih je listao prije nego što je izgovorio rečenicu. Liječnici su bili visoke sjene, a ja strankinja kojoj moraju reći lošu vijest. Strankinja sa sjenom na snimci.

- Što imam? - tražila sam da ponovi. Možda nisam dobro čula.

Imam tumor na mozgu, dobro sam čula. Birao je riječi, jer imam trideset i jednu godinu i četverogodišnjeg sina u stanu s bakom. Sjedi na tepihu čupavcu u sobi, oko njega su razbacane lego-kocke, garaža za kamione i autići u svim bojama. Prošli je tjedan zapeo o rub tepiha i pao na pod. Dočekao se na bradu. Ostala mu je za uspomenu krastica koju je čupkao prstima dok su me pregledavali u spavaćoj sobi. Okrenuli su me na trbuh zbog čega sam nakratko ostala bez vida. Mjerili su mi tlak i uboli me iglom u stražnjicu. Luka mi je donio jastuk da mamu ne boli vrat.

*

Dan prije operacije ostala sam sama u sobi. Roditelji su se morali brzo evakuirati kako bi me liječnik pregledao.

Toplina sobe zamaglila je prozore, napravila sam rukom krug po staklu i gledala van. Snijeg se nije zadržavao na tlu, ljudi su skupljali ramena i grijali dahom prste. Žena je vukla dječaka za ruku, negdje je žurila. Vjerojatno je htjela stići kući što prije, skinuti mokru odjeću i zatvoriti vrata vanjskom svijetu. Dječak će se presvući, oprati ruke i požurivati mamu da skuha večeru. Navaljivati da mu da nešto slatko prije večere. Idila.

Unutra, oko mene, bilo je bijelo. Trajno bijelo. Kao da se snijeg u sobi zadržavao.

Sestra me došla upozoriti prije spavanja kako će me probuditi rano i donijeti lijekove koje trebam primiti prije operacije. Oni su samo preventivna mjera, kako bih bila zaštićena od svake infekcije i lošijeg oporavka nakon zahvata. Slušala sam je pažljivo iz kreveta, ležeći. Razmještala je stvari po sobi i pisala nešto na papire ispod mojih nogu. Bila je pristojna, ali nijednom me nije pogledala u oči. Htjela sam razgovarati s njom prije nego što obavi sve što mora i nestane. Vidjeti mogu li osjetiti u njoj išta osim žaljenja. Njene su rečenice bile tihe,

kao da se bojala da će me povrijediti. Nisam uspjela dobiti njezin pogled, oči su joj bile uprte u obaveze pred njom. Trebalo je pripremiti sve te ljude za spavanje ili za jutarnje operacije. Gadan posao, masovan. Ja sam ipak bila samo čovjek s lošom dijagnozom.

Čekala sam jutro. Pokušala sam se odmaknuti od sebe gledanjem humoristične serije. Nasnimljeni smijeh publike odjekivao je u praznoj sobi na kraju svake druge rečenice. Kao da se soba smije.

Sigurno se neću probuditi, pomislila sam. Strah se uvukao u svaki atom mog bića. Nisam ni znala koliko me ima.

A nije trebalo ovako biti. Jedan trenutak dovoljan je da se sve što imaš rasprši. Poslije, kada se stvari poredaju u novu perspektivu, čovjek vidi ljepotu gdje je inače ne vidi. Ljudi i dalje odlaze na posao, kupuju hranu i kuhaju. Kvarе im se automobili, gube dokumente, stare. Djeca odlaze u vrtić ili nose teške torbe na leđima, majke im spremaju marendu u tajne pretince. Donose kući ocjene, luduju u pubertetu, mrze sve što roditelji vole...

Vrijeme se i dalje kotrlja, a meni se u svoj toj gužvi čini da sam sasvim sama. Zaboravljena.

*

Znam da neću umrijeti. Znala sam to čim sam čula dijagnozu. Operacija je prošla, trajala je sedam sati, postoperativni proces je uredan. Probudila sam se ranije nego što su očekivali, bila sam jako mamurna od lijekova. Prebacili su me s intenzivne njege u sobu.

Razgovaram s djevojkom koja leži sa mnom u sobi. Ima rez poviše obrve, tu su joj izvukli tumor. Ona više nema vrtoglavice. Može sama ustajati. Već su je i otuširali. Sjedila je na pomoćnom stolcu ispod tuša, a sestra ju je čvrsto držala i rukavicom grebala po leđima, po trbuhu i ispod pazuha, dok se mlaka voda slijevala niz zgrčeno tijelo. Kosu će joj oprati u umivaoniku. Ide kući za par dana. Zove se Antonija.

*

Sestra otvori prozor čim uđe u sobu i namjesti me u sjedeći položaj. Tako vidim prizemlje odjela za psihijatriju. Izlaze zorom. Hodaju sporo, vole zavući ruku u džep, a drugom se

držati za cigaretu i otpuhivati dim ne podižući pogled. Promatram ih, spajam obrise tijela s licima koja zamišljam. Pričaju, na mobitel ili sami sa sobom. Sjede na klupama, glave su im često pognute. Svejedno, kao da ne primjećuju blato što im se lijepi za bolničke papuče, ni otpalo lišće suludih boja. Ponekad šeću ukруг. Oni barem mogu hodati.

Trebala bih vježbati, ali bojim se da nešto ne poremetim, šav, ranu. Prošlo je tek nekoliko dana, još sam natečena. Puno razgovaramo, Antonija i ja, pomažemo jedna drugoj. Ona me vodi u zahod; drži me čvrsto ispod ruke i posjedne na zahodsku školjku. Onda zatvori vrata i čeka dok je ne zovnem. Kad završim, obuče me i vrati natrag u krevet.

Kad nas boli, jedna drugoj pozovemo sestru. Kad smo tužne, plačemo skupa. Nakon što se isplačemo, uvijek se dugo smijemo.

Antonija živi u Virovitici. Dovezla se sama na neurokirurgiju, vozila je sat i pol s očuvanim vidom samo na jednom oku. Razvedena je i živi s dvoje djece. Sad je u novoj vezi s muškarcem s kojim nije sretna. Kad ga spomene, onda kaže – on. Kad razgovara s njim, ne želi da čujem, šapuće ili iziđe iz sobe, kao da se stidi i njega i sebe.

*

Moji roditelji i suprug posjećuju nas nekoliko puta dnevno. Odsjeli su u hotelu pokraj bolnice, na mirnoj lokaciji, u neposrednoj blizini šume, nogometnog stadiona i zoološkog vrta. Već prije doručka ulaze u sobu, donose peciva, svježe cijeđene sokove i voće. Otac sjedne na rub kreveta.

– Kako si, Štico? – samo me on tako zove.

– Dobro – kažem, ne želim da brine. A svakako i jesam bolje.

Hrvoje me poljubi, nasloni se na ormar i zabrinuto promatra. Mama vadi hranu i stvari iz vrećica, slaže ih na ormariće pokraj naših kreveta, čistu odjeću odlaže na police, a prljavu skuplja u veliku platnenu vreću. Svaki dan se našminka, tako mi pokazuje da je sve pod kontrolom. Pričamo, hrabrimo se. Onda se veselimo oporavku. Bit će to dobro, uvijek kaže tata. Oni odu, a nas dvije ostanemo.

Doručujem okrenuta prozoru. Antonija izlazi nakon doručka u šetnju. Sad ću je vidjeti u dvorištu kako sjeda na klupu. Nikad ne gleda gore. Jednom rukom drži mobitel visoko na

obrazu, a drugom cigaretu. Čini mi se da stalno razgovara s novim dečkom o kojem mi ne želi pričati. Okreće se, neugodno joj je, gleda promatra li je itko, ili možda čuje, imam dojam da želi prekinuti.

Uskoro uđe u sobu, blago me pogleda pa sjedne na moj krevet. Priča mi kako su je roditelji odbacili nakon što se razvela. Ipak, mama joj čuva djecu dok je u bolnici, a pristala je na to tek nakon što je nije uspjela nagovoriti da ih ostavi bivšem mužu. Naporno mi je s djecom, rekla joj je. Oca nije ni čula ni vidjela otkad je otišao. Živi sa svojom obitelji u Njemačkoj. Brat joj je otišao prije dvije godine u inozemstvo, rođaci su mu obećali posao i novi život. Bivši muž nije ju nazvao, uopće ne zna gdje je. On voli doći ujutro po djecu i izvesti ih u park, kaže mi. Tada je lijepo jer nema gužve, stignu se poigrati prije ručka. Dok su bili u braku nije volio ići s njom u park, jer morao bi čekati dok ona spremi sebe, obuče djecu i pospremi nered po stanu. To ga je živciralo, a ja volim ostaviti sve na svom mjestu, često ponavlja Antonija.

*

Noćas nisam uopće spavala. Ujutro me sestra namjestila na krevetu ranije. Čekam ljude da izađu u dvorište.

Žena s punđom sjedi sama. Odjednom se stane okretati oko sebe, nešto traži. Saginje se, spušta glavu i gleda ispod klupe. Ostane u tom položaju, sigurno je nešto vidjela. Jučer je žena s punđom razgovarala sa suprugom. Širila je ruke, čula sam je kako viče da je nikad više neće taknuti. Ubit će ga golim rukama, obećava.

Djevojka s knjigom šeće. Ne podiže pogled iznad koljena, a knjigu drži čvrsto. Jučer joj je žena u visokim potpeticama pružila knjigu u ruke i otišla.

Na jednoj klupi sjedi muškarac. Ne mogu ga dobro vidjeti, krošnja mu zaklanja glavu, morala bih ustati, a ne mogu. Noge su mu prekrižene, prebacio je lijevu preko desne, desnom lupka o tlo. Zatim prebaci desnu nogu preko lijeve i ponavlja radnju sve većom brzinom. Prebaci jednu preko druge noge brzo, brže, lupa o tlo, plješće, veseli se. Teško mi je zamisliti čemu.

Danas ne mogu jesti. Ne mogu gutati ovu ljigavu smjesu. Želim se probuditi iz ove noćne more. Ja ne ležim u bolničkom krevetu na neurokirurgiji, nemam zavoj na lijevoj strani

zatljka natopljen žutom dezinfekcijskom tekućinom. Ne učim iznova hodati. Ovo nije moj život. Neka druga žena gleda kroz prozor.

Antonija uzima kutiju cigareta iz ormarića. Blago joj se, ona hoda tako brzo, gledam je kako izlazi. Ne bi smjela pušiti, pušenje usporava oporavak moždanih stanica nakon operacije. Ne razumijem zašto odlazi na hladnoću i razgovara s čovjekom koji ju ne voli. Nije ju nijednom posjetio. Nitko ju nije posjetio već nekoliko dana.

- Ne znam gdje ću živjeti nakon bolnice - rekla mi je jednu večer.

- Gdje si živjela prije?

- Već smo mjesec dana kod moje sestre. Ima veliku kuću i troje djece. Puno nas je u kući, ne mogu tamo više biti - odgovorila je.

Ne može si priuštiti najam jer je dobila otkaz. Objasnili su joj da trebaju jači karakter koji će ih predstavljati na tržištu onako kako zaslužuju. Neka gospođa iz menadžmenta rekla joj je to na kavi u šoping-centru. Bila je čak ljubazna i predložila joj da prošeta i smiri se, da shvati da je ovaj posao neće usrećiti. Ja sam prodavačica u trgovini odjeće, na poslu ne smijem sjediti, kaže mi Antonija. Smije šetati, ali ne smije sjesti, tako cijelu smjenu. Kad završi s prodajom, oстане slagati odjeću nekoliko sati prekovremeno. Za minimalac koji joj plaćaju. Zapravo, ne plaćaju je više. Dobila je otkaz jer ima slab karakter.

Možda su primijetili da se ne osjeća dobro, da se ne može ispraviti ili da se ne okreće kako bi trebala. Nisu znali da povremeno povraća u zahodu. Sigurno nisu mogli podnijeti to što više ne može nositi kutije pune odjeće iz skladišta, nego je tražila pomoć kolegica, nagađa Antonija. Nisu joj to mogli oprostiti. Povrh svega, trebala je ranije otići k liječniku. Predugo je čekala, ignorirala simptome bolesti zbog posla.

Nije lako odlučivati sam za sebe, kaže Antonija. Nije imala nikoga da je potjera ranije, nikoga bliskoga tko bi se zabrinuo što ujutro ne može ustati, nego plače na krevetu i tjera djecu od sebe. Nikoga da je pita zašto guta toliko tableta protiv bolova tijekom dana. Pritom, vid joj je bio zamagljen, kao i moj. Slika je treperila i činilo se da nikad neće prestati. Naučila je hodati kroz to treperenje, živjeti u sfumatu.

*

Sestra je donijela toplomjere odmah nakon doručka. Vratit će se za pet-deset minuta.

- Danas odlaziš? – pitala sam Antoniju bez okretanja glave prema njoj.

- Da, samo još ne znam gdje. Ne želim ići, zapravo – odgovorila je i sjela pored mene.

- Kako bi mogla ostati tu još koji dan?

- Nikako – nasmije se.

- Ako ih uvjerimo da imaš temperaturu, ostavit će te sigurno – htjela sam da ostane sa mnom.

- Da, a kako? Pa nemam.

- Daj taj toplomjer...

Lupkala sam prstima dvadesetak sekundi po toplomjeru i živa se popela do pristojno povišene temperature. Sakrila sam ga ispod prekrivača u trenu kad je čistačica ušla u sobu. Otvorila je i drugi prozor. Antonija je ustala i zatvorila ga čim je ova izišla.

- E, da ti ne bi skočila fibra – nasmijala sam se.

Vizitu smo dočekale spremne. Sestra je rekla liječniku da Antonija jutros ima temperaturu.

- Gospodo Antonija, danas krv, urin i lumbalna punkcija – liječnik je nabrojao i odmah izašao.

- Kakva lumbalna punkcija? – zavrnila je nogavice trenerke i pogledala me.

- To ti uopće ne boli.

Ipak je boljelo. U sobu su ušle liječnica i dvije sestre s priborom za zahvat. Sestre su je držale sprijeda za ruke, glavu je morala sagnuti među koljena i ostati sasvim mirna. Uboli su je iglom između lumbalnih pršljenova i uzeli joj likvor. Miris alkohola ispunio je sobu.

- Koji sam ja idiot, kužiš? Sad su me pikali u kralježnicu jer sam izmislila temperaturu – bila je bijesna. Legla je na krevet i okrenula se prema meni.

- Ne seri! Nisi idiot nego ti se nije dalo još doma – u rukama sam stiskala tabletu što mi ju je dala sestra.

- Tko to normalan ne želi doma iz bolnice?

Njezin je tata otišao, počela je pričati. Vezao joj je kike prije nego što bi otišli u šetnju, a vukao je za kosu kad ne bi bila poslušna. Gledali su često dokumentarne serije o brodovima, učio ju je o dalekim kontinentima; vjetrovitij i hladnoj Antarktici, ledenjacima i ledenim bregovima što plutaju, gorovitim otocima i morima koja ih okružuju. Misli da je tada posljednji put bila sretna.

- Kad ti je otac otišao?

- Dok sam bila djevojčica. Sjećam se da je mama sjedila na kauču i pušila, nije htjela razgovarati sa mnom. Potjerala me nazad u krevet.

- Žao mi je, Antonija.

- Otišla sam u sobu kako ne bih počela vikati, usput sam tražila tatu po stanu. Spavaća soba bila je širom otvorena, a na krevetu je stajala tatina zimska jakna. Njegov ormar bio je prazan - nastavila je.

Za nekoliko dana mama joj je objasnila da je tata otišao. Možda je bolestan pa nas ne želi opterećivati, razmišljala bi pred spavanje dok bi neuspješno pokušavala zaspati, a strašne misli bi je napadale iz mraka, kao utvare.

- Mama je bila umorna, a ja sam bila djevojčica s puno pitanja. Pričala bih naglas u krevetu, tako mi se činilo da nisam sasvim sama - rekla je.

Liječnik je nakon nekih sat vremena ušao u sobu.

- Svi nalazi uredni. Ako temperatura opet naglo ne poraste, sutra smijete kući.

Pogledale smo se.

- Moraš nazvati sestru, Antonija!

- Morat ću.

- Čime ćeš kući?

- Automobil mi je ispred bolnice, vozit ću. Skroz sam dobro sad.

- Ne dolazi u obzir. Nećeš voziti, punktirana si - gledala sam je u strahu.

- Ma, mogu ja to – bila je odsutna.
- Ne možeš i nećeš! Hoćemo reći sestri da zove sanitet?
- Da, idem joj reći – izašla je iz sobe. Samo da me ne mora dalje slušati.

*

Nakon večere, Antonija je sjela pokraj mene. Pokušala sam se ispraviti na krevetu, ali nisam uspjela. Pomogla mi je podignuti jastuk tako da je bolje mogu vidjeti. Glava me jako boljela, jedva sam čekala sestru s lijekovima.

- Moraš vježbati, vrijeme ti je da polako ustaješ – rekla mi je.
- Hoću – odgovorila sam i skrenula pogled. Zašto me gleda tako zabrinuto, pomislila sam.
- Još nisi nijednom sama došla do zahoda.
- Nisam, pa znaš. Ti me vodiš.
- Nisi probala ustati dok ja šećem okolo?
- Ne – uznemirila su me njezina pitanja.
- Znaš da ćeš izaći odavde tek kad staneš na noge? – prvi put sam osjetila žaljenje u njenom glasu. Antonija mi pomaže svaki dan, ona me ne žali. Uvijek kaže da će sve biti u redu, kao i tata.
- Kako to misliš? – promijenio mi se ton, iako nisam htjela zvučati drsko.
- Nakon ovakvih operacija, liječnici čekaju potpuni oporavak prije otpusta.
- Kažu deset dana.
- Idemo malo vježbati sad, pomoći ću ti – ustala je i primila me za ruke.
- Ne, ne mogu sad, večer je. Jako sam umorna.
- Ma hajde, ja ću ti pomoći! Idemo probat do zahoda, ja te čuvam s leđa – bila je uporna.

- Ne, stvarno sad ne mogu.

Zašto ne pričamo o njoj, pitala sam se. Ne želim pričati o sebi, puno mi je lakše suosjećati s njom.

Uzela mi je nogu i krenula je spuštati na pod.

- Ne, što radiš? Molim te, makni se! - viknula sam.

- Ne boj se, ja sam tu. Trebaš samo pokušati - nije popuštala i uspjela mi je spustiti nogu na pod.

Zavrtjelo mi se i dreknula sam: - Ma što ti je, jesi normalna? Što radiš, jebote! Makni se od mene!

Odmaknula se. Gledala me nekoliko sekunda, onda se vratila i namjestila me natrag.

- Oprosti, pretjerala sam.

- Sve u redu. Oprosti što sam vikala.

- Nervozna sam što izlazim ujutro.

- Bit će sve u redu, bit ćeš kod sestre za početak. Onda ćeš vidjeti, pomalo.

- Da, borba se nastavlja - nasmijala se.

Kako je hrabra ova žena, mislila sam, a tjeskoba zbog njenog odlaska naglo me pljesnula. Što ću kad ode? Ostat ću u opet sama, nepokretna, a ona ide dalje. Boriti se. Hodati. Sve se mijenja nakon toga. Više neću plakati zbog njezinog jada. Sada ću morati živjeti svoj.

*

Kad sam se probudila, Antonija nije bila u sobi.

- Sad još otpusno pismo i gotova sam - ušla je i pogledavala u mobitel kao da će iz njega izaći netko, uzeti je za ruku i odvesti kući. Pogledala se u ogledalo.

- Lijepa si - rekla sam.

Antonija je otišla prije ručka. Sestra me izvela na hodnik da je ispratim i čvrsto držala ispod ruke. Vrtjelo mi se, tuga mi je stegnula grlo. Htjela sam da što prije ode. Dvojica muškaraca u crvenim odijelima plegli su je na kola saniteta i zavezali remenom oko struka. Mahala mi je čitavom rukom. Obje smo plakale.

*

Sestra me vratila u sobu. Podignula mi je uzglavlje kreveta tako da mogu gledati van. Čujem glasove ljudi u dvorištu. Danas razgovaraju i družu se. Glasovi su prešli u buku. Pokušavam razaznati riječi. Ne mogu uhvatiti smisao. Pokušavam se pomaknuti, mijenjam položaj, zateže me rana, ostajem na mjestu. Čini mi se da gospođa s punđom plače. Pokraj nje sjedi djevojka s knjigom na koljenima. Tješi je. Visoki čovjek zavija poput pseta. Šeće oko njih. Stane pored gospođe i uhvati je za ruku. Ona ga pogleda u oči. Ustane. Djevojka podigne pogled. Muškarac i žena zaplešu. Vrte se, kreću se zajedničkim, drugima nečujnim, ritmom. Njene ruke su oko njegovog vrata. Grle se, stapaju u jedno tijelo. Ona skida papuče. Podiže se visoko na prste. Nasloni glavu na njegovo rame. Djevojka uzima knjigu i konačno je otvori.

Spuštam noge na pločice, vrti mi se. Želim hodati. Koljena mi klecaju, ne mogu nastaviti dalje. Vraćam se u početni položaj, namještam jastuke na pravo mjesto, kao na početku. Sutra ću vježbati, odlučila sam. Sutra ću iznova učiti hodati.

Dvorište je odjednom prazno. Sestra ulazi u sobu. Prilazi mi, skuplja smeće s ormarića i zatvara prozor.

- Otvorite, molim vas - izgovaram glasno, kao da je jako važno.

MATER ČETNIČKA

Malo misto ne ostavlja puno prostora mašti. Sve se zna, svaka crna fleka s duše lako išeta iz kuće. Mištani žive skromno: idu na ribe, sade kumpir, pomidore, meso jedu dvaput tjedno. Skromnost i zdrav život idu zajedno. Arbuna je sve manje u moru, sami mačevi se koprcaju na parangalima. I tako do lita. Kuće su velike, malih kamenih kuća više ne moreš ni vidit. Prid njima ne side babe. Draže im je sidit u kući. Pod klimon.

Prošli misec zavadilo se cilo misto. Načelnik se jasno izjasnija o vanjskon uređenju objekata: vanjske jedinice klima-uređaja maknit, a na balkone izvadit pitare s cvićen. Reka im je da su nekad na balkonima jedini ukras bili ljudi, a ispid kuće se igrala dica. Mištani koji nemaju furešte u kući odobravali su svaku načelnikovu rič. Oni šta rentaju, oni su činili kuco.

Rade Joškin i Šime Piplica gledaju balun u kafiću. Žega je, sunce prži. Nema živa stvora na moru. Vruće je za krepat.

- Jebate, ako je ovi sudac normalan!

- Bogami, nije sav svoj.

Rade Joškin, sin ćoravog Joška, uvijek više kad govori, ka da je od gluvoga. Živi od mora i zemlje. Ima ženu Katu i dva sina, Joška i Vida. Kata je skromna žena, živi i diše za svog Radu. Kuva, čisti, pere, okopava vrt. I sluša svog čovika. Mora jadna Kata tako, inače se Rade juti i više da ga se zna čut do drugog mista. Zna je i pljunit u lice ako kanotijera i bile bičve za balun nisu na svom mistu.

Katino pravo ime je Slobodanka. U vrime rata pop iz crkve prikrstija ju je u Katu, ono kad je gori nosila za Caritas. Katin ćaća, Vladimir Stanojević, je iz Beograda, a Katina mater Borka iz Sombora. Kata se udala mlada, još za vrime bivše države kad je jubav bila mukte, a svit ima morala. Litovala je u našen mistu svake godine. Upoznala je Radu poviše plaže Juto, na šetnici na kraju vale. On je bija visok, mršav i s kućom na moru. Zajubila se i već slideće godine doselila svom Radi u Dalmaciju s tri kufera, dvi tegle kajmaka i mrvu stida.

Joke, dosta stariji Radin sin, fini je gospodin. Studira je medicinu u Zagrebu, oženija se i pobiga iz mista. Vid je mlađi sin, plav i koštunjav. Lovi s ćaćom lignje, cili se trese kad ovaj drekne pa mu priko očiju prođe tužna sjena.

- Na koga si tako smotan, krvi ti Isusove?!

Mali Vid dopodne skače po moru, a popodne traži kumpanjone za lovit ribu s porta. Ima mali štap, ulovi koju ribicu pa mu se ćaća ruga.

- Aj kvragu, ti i ta tvoja ribica, ne bi se mačka od nje najila! Vid ga Šime, s ovon ribicon priko mista!

- Aj pusti malog na miru!

Oko pet popodne more šuška od turista i šušura. Dolaze sa svih strana. Puna je plaža svakojakog svita, kupaju se, sunčaju, dica trče po plićaku ili ližu sladolede na kugle. Strani turisti kupuju kukuruz za petnaest kuna. Prodaje im mali Jure Piplica svaki dan. Prvo pune tripud snažno u zviždajku. Pa onda drekne:

- Vruuuć kukuuruuuuz! *Hot corn!* Mora tako, da čuju i oni u moru.

Nema više šoldi ka nekad, sad su i gavuni s peškarije skupi. Zna to bidna Kata pa se tare u polju, posli prodaje na banku ispred dućana. Pošalje je Rade usrid podne, ona sidne gori ispod ceste i više:

- Ajmo, mlade blitve, za deset kuna! Sad san je vadila iz zemlje!

Dođe nekad Kata doma bez kune, ne proda ništa pa se stisne cila putem ka starica. Obisi usta i zastane malo na pragu kuće. Proguta jad svoj, stisne joj se nešto u prsin i tek onda uvati za kvaku.

Dreka se čuje brzo, Rade je najžešći na pare. Ništa opet nije uspila, koza nesposobna.

- Zašta te iman, odnja te đava ko te meni da! Vidi se odakle si nikla, jeba ti bog mater!

- Nemoj, Rade moj!

Mali Vid začepi uši i pokrije se po glavi. Jadna mater, zašto joj to radi. On bi ujutro s njom u polje pa ispred dućana, ali mu ćaća nikad ne da. Neka radi sama, tribaš dat ruke ćaći jer s maslinama uvijek ima posla, kaže.

*

Ljube Curina i Jele Čokolića imaju uru čakule na klupici. Vide, ide Kate s blitvom.

- Vid je kaka je, cila osušena ki prut.
- Kako neće jedna, šta radi od nje.
- Šta nije otišla od njega, ka da joj je niko kriv. Imala je kad.
- Bidna žena. Nema taj srama.
- Jučer je kopala dopodne, a onda prodavala do tri. Ne bi mu ja skuvala obid da crkaje!
- Kad god prođeš kraj kuće, čuje se dernjava.
- Ma ne razumin kako im se da ratovat više.

Mali se Vid provuka kraj njih i doša materi. Brz je ka munja, a kad te pogleda onim lipim očima, sve muke zaboraviš. U njima živi more, Gospe mi!

- Mamo, neću danas s ćalom u polje.
- Majko Isusova, nego di ćeš?
- Pomoć ću ti da donesemo koju kunu doma.
- Ajme meni, majko sveta! Idi njemu, ne treba meni ništa.
- Neću, neće te više dirat dok san ja živ.

Uzjapuri se jedna Kata, kolina joj klecaju, ruke mokre. Zna ona šta ga čeka pa se sva trese. Mali se Vid cereka, obrazi mu se zarumenili od sriće, a plave se oči materine sjaje. Sritan je mali, neće ga niko vikat dopodne.

- Aj uzmi ovu kašetu.
- Daj, majko!
- Složi kapulu i pomidor.

Ljudi prolaze, vire u kašete i pitaju za pare. Nudi mali svima, fin je ka da je rođeni trgovac. Prodaje svega i zamanta svakog ko prođe. Sritan je, nudi se, baca se s jedne strane na drugu, ispadaju mu kune i svako malo pogleda put matere. Kupuju ljudi, vade pare, povrće

ravno iz polja miriše, lako se pripozna.

Raduje se Kata, ponosna je na nj ka da je iskopa suvoga zlata. Pozdravljaju svit u prolazu, mašu svima, bit će ćaća ponosan. Dat će mu njih dvoje sve kune, da bude sritan, i pokazat će svima u selu. Mora svit vidit, kako će inače znat.

Oko dvi ure stiže Rade ispid dućana. Koraci su mu brzi, a brk obišen. Gleda prvo Katu pa svog sina. Promatra kratko, zaleti se put njih i zaustavi točno prid kašeton od tikvica.

- Di si ti jutros, mali?

- Evo me, ćale, pomažen materi.

- Jesan ti reka da dođeš u polje, pička ti materina!

- Znan, ćale, ali vid kolko smo prodali.

- Ma dat ću ti ja šta si proda, đubre jedno malo, kad ti zavrnen šijon!

Udre Rade nogom kašetu s tikvicama, sve se razletile. Pa se zaleti, gurne dite u zid i opali mu plesku. Okrene se malom Vidu glava, a oči se napune suzama. Viče Kata, plače i zove upomoć. Ne čuje Rade, vuče malog za vrat i psuje.

- Ti ćeš mene ne slušat, zapamtit ćeš me jednom zauvik!

- Nemoj, Rade, nemoj, molin te!

- Makni se, kučko prokleta, ti si za sve kriva!

- Udri mene, molin te, pusti mi dite!

Okrene se Rade put nje, pogleda je, pljune na tlo i zakriči: - Jeben tebe i tvoju mater četničku!

Ode ćaća, ostavi dite i mater jadnu da mu krv briše ispod nosa.

Plače jadna Kata, kupi onu blitvu s poda i jeca: - Jesan ti rekla da ideš doma, dite moje!

- Nema veze, majko, skupit ću ja sve pa ćemo kući. Zaradili smo dobro, neće meni ništa bit.

I zacakle mu se opet one lipe oči, digne se s poda i počne kupit. Skupilo se ljudi oko njih, prava predstava za masu. Vidile su sve Ljube i Jele, stajale su tu cilo vrime.

- Gospe draga, šta mu je skrivilo ovo bidno dite?!
- Rekla san ti ja, Mare moja, njihov rat nikad završit neće.

OTOK

Putovanje do otoka je kratko. Kada isplovimo vidim utvrdu sv. Mihovila s čijeg sam vrha jednom davno fotografirao zadarski arhipelag.

Mama se ugnijezdila na otoku, među zidovima psihijatrijske bolnice na dva kata. Dvorište se čini prazno iako na svakoj klupi sjedi jedan bolesnik.

Hodnik je dugačak, čini se da nikad neću dospjeti do mamine sobe i otvoriti vrata. Konačno, unutra, mama sjedi na stolici pokraj kreveta. Ne gleda me, baš kao što me nije gledala ni kad sam joj donio pohvalnicu prvog razreda. Okreće glavu ustranu. Nastavlja umatati duhan u bijeli, tanki papir. Ovako je sjedila zorom za stolom u kuhinji punoj boca, boca koje sam nalazio posvuda: u ormaru, torbama, ormariću za cipele i ispod umivaonika u kupaonici. Sjednem na krevet i izvučem papirić za sebe. Duhan motamo skupa. Njoj prsti manje drhte. Bit će da lijekovi za smirenje rade svoje.

Kosa joj je odvratno masna. Možda od lijekova, možda se opet zapustila. Ništa nova. Moja mama smrdi. I mene je rijetko tuširala dok smo živjeli u stanu koji je smrdio na ustajalu hranu. Nema veze. Sada mi je stalo samo do toga da prestane podizati donji dio poderane pidžame i škripati zubima dok mota.

Stišće posljednji prstohvat duhana u papir. Plastična vrećica švercanog duhana je prazna. Uzima ogrtač s kreveta i izađe iz sobe, bez riječi. Hoda ispred mene, vuče za sobom frotirsko platno, žuri koliko može, zvuk klompi odjekuje hodnikom, umnožava ga jeka.

- Mama, vani je vruće - opominjem je prije nego što izađemo. Ne treba joj sva ta odjeća.

Znojim se od vrućine i njezine beživotnosti. Sjedamo na klupu koja nema svog bolesnika. Palim joj cigaretu, njima ne daju upaljače.

Na klupi pored nas sjedi muškarac. Duž čitave nadlaktice proteže se tetovaža čiji oblik ne uspijevam dokučiti. Pomno promatram govor njegovog tijela, sva tijela govore slično, sedirano, ne prate grimase. On je tu, u ovoj zgradi kao i ona, njenu povijest bolesti poznajem kao linije svog dlana. Koji ništa ne govori.

O njemu ne znam ništa. Kao ni o njoj, zapravo. Bolest se može upoznati, ali oboljeli je uvijek drugačiji. Možda shvatim. Trebao bih.

Gladan sam i vrti mi se u njenoj blizini. Izvodim podmukli trik.

- Pojedi ovo – gurnem joj u ruku bananu koju sam donio.

- Pojedi sam – drsko me pogledala. Negdje poviše obrva.

Banana je nagnjila, mekana ispod kore, slatka. Jedem je, trpam rupu u sebi.

Odavno si kuham sam. Učio sam kuhati još kao dječak, čistih ruku gledao sam baku kako mijesi pite s krumpirom dok su se druga djeca igrala lovice pred kućom, u prašini do koljena. Baka je razvlačila tijesto vješto, promatrao sam je i upijao njene pokrete. Mama nije kuhala. Ona je pila. Mama je povraćala, bez najave. Ne bi uvijek stigla do WC-a ili lavaboja. Zato je baka često brisala bljuvotinu po stanu. Bilo je bljuvotine po krevetu, izlizanom parketu od hrastovine, po tepihu.

Da si barem ti umrla ono jutro kada sam trčao bos stanom, zapinjao o pokućstvo. Kada se baka ugušila u krvavom kašlju, kada se utopila na suhom.

U dvorište dolaze ljudi, oni u pidžamama više nisu sami, skupljaju se drugi, članovi obitelji i prijatelji, poznanici. Ruke su im posvuda; mašu lepezama, vade hranu čvrsto zatvorenu u posudama, sačuvanu od vlage, svjetlosti i mikroorganizama, vodu u plastičnim bocama, objede ispod pamučnih krpa.

Sparno je. Nemam se kome vratiti. Ana više nije u stanu. Sigurno je s njim.

Ostavljam mamu na klupi, odlazim, ona se ne osvrće. Ni ja. Blizu bolnice je plaža.

More je točka nestajanja. Šljunak mi grebe stopala. Plivam dugo, zamahujem pravilno, bez iznimke. Svakim sljedećim pokretom dalje sam od nje, ovog mjesta, čovjeka s tetovažom, ručaka na travi.

*

Grad je nasilan. Ljeto se razlilo po asfaltu kao fleka od ulja, ljudi po njoj gaze, noge su im prljave. Otključavam vrata stana u središtu palače, među kamenim zidovima gdje sve odzvanja, a vrata škripe. Ručke tankih vrećica urezale su linije na unutrašnjoj strani zgloba, znoj mi vonja po benzodiazepinima. Stan je prazan. Kupim zgužvanu majicu s poda, perem ruke, stavljam zakuhati vodu na ploču štednjaka. Sutra ću poslati molbu za posao u

turističku agenciju u centru. Otvaram prozor. Vrući zrak uvlači se tromo. Vani je glasno. Život drugih ulazi u stan.

Ana me ostavila. Zadnju godinu dana živi kod roditelja u Istri.

Jednom sam se vratio kući s kineskom hranom za večeru, stajala je pored otvorenog prozora i promatrala me dok sam hranu vadio na tanjure. U sljedećem trenu žvakali smo jedno drugo ne osvrćući se na proljetne rolice rasute po podu. Gutali smo tada dane kao tablete; u jednom času razgovarali smo o budućnosti, a u drugom o djetinjstvu kao okidaču za moje duševne boljke. Pustio sam se, dopustio sam joj da me nosi svugdje sa sobom. Radila je to kako je najbolje znala.

Uskoro smo prestali razgovarati. Povukla me moja kaotičnost. Granice su prestale biti opipljive. Glasovi u glavi osjetljivi su na vanjski svijet onoliko koliko im dozvolim da me dotaknu, koliko imam snage koncentrirati se na borbu s njim. U početku se pustim. Presnažna je sila što me vuče unutra, u vrtlog misli formiranih u opomene znanih ljudi, onih koji su ostavili pečat kao i onih na koje nisam dugo pomislio. Svi su bili jednom tu, negdje u meni. Svašta su mi rekli.

Ana nije odlazila sa mnom na otok. Jednom smo putovali u Zadar kod njenih prijatelja. Sjedili smo na terasi, a ona je bila zadubljena u razgovor o umjetničkoj fotografiji. Jeli smo paški sir i pili vino iz Ravnih kotara. Ipak sam mislio svratiti sutra do mame, rekao sam joj. Nije se okrenula, samo je nastavila pričati. Sutradan sam putovao trajektom u posjet majci s fotoaparatom u ruci. Uspio sam zaustaviti trenutak u pravoj desetinki sekunde, u trenutku buđenja, kad je sunčeva svjetlost zažutjela borove i čemprese iznad bolnice. Nije joj se svidjela. Moja najbolja fotografija.

Ana me čekala u Zadru. Putem kući bilo mi je loše, prizori iz bolnice vrtjeli su se pred mojim očima kao slajdovi. Glasovi u glavi zvučali su drukčije nego inače, kao s tranzistora. Neka struja.

- Popij tabletu - rekla mi je sat vremena kasnije. Ležao sam na krevetu, držala je u ruci čašu vode.

- Ne mogu - pogledao sam kroz nju. Izašla je i zatvorila vrata. Buka je ostala u sobi.

*

Nekad svrati do mene kad mora poslom u Split. Sinoć je trebala. Možda dođe večeras. Ne postavljam više pitanja. Ako dođe, jedino bih mogao opet čuti riječi kako se prosipaju iz njenih usta, kako mi pokušava objasniti zašto je morala otići.

Znam da laže. Voli drugog muškarca. I onu večer kad sam je uhvatio kako kriomice pokušava izaći van, tu večer se sigurno išla vidjeti s njim. Rekla je da mora hitno na zrak. On je sigurno dobar čovjek. Neosjetljiv na vanjske podražaje. Ne gubi se usred dana u gradu u kojem živi trideset godina, ne dovode ga nepoznati ljudi natrag svojoj ženi. Ne smije se naglas sam sa sobom. Ne smije se. Smije sve. Ne priča s njima, ne boji ih se.

- Ah, tu si - ušla je u stan pola sata nakon mene. Uspio sam se otuširati i složiti odjeću razbacanu po sobi.

- Dokad ostaješ? - upitao sam i koncentrirao se da gledam ravno u njene oči. Nisam spuštao pogled. Nisam imao zašto.

- Ma idem brzo na autobus, nazad, sređivala sam jutros neke stvari. Prespavala sam u hotelu, tu u centru - prekinula je tim riječima i zadnju poveznicu među nama.

Stajala je pored mene, osjećao sam da ne osjeća ništa. Vaza na stolu poprimila je drukčiju boju, rubovi su joj oštrij, skoro da se na nju možeš porezati. Svjetlo lupa o prozor s mrljama od prstiju, žuta boja rasula se po dnevnom boravku. Mirisi su nestali. Ana sprema neke papire u fascikl, sređuje, kaže, materijale, kupi cigarete, ona je dobro. Nečujni pozdrav izlazi joj iz usta.

Perem ruke, izlazim na ulicu. Pokoji glas odjekne iz kuhinja ispod dotrajalih prozora. Uskoro će se ulice pretvoriti u zvjerinjak, kuhat ću kavu čovjeku u odijelu i ženi sa sunčanim naočalama. Oni će žuriti, pregledavati papire pred odlazak. Novac ostave na stolu i pogledom prijeđu preko mene. Sutra se vidimo.

Otišla je. Ne gleda, tako ljudi odlaze. Ne osvrću se. Tako je i otac otišao, nije se vratio s poslovnog sastanka. Mama je poredala boce na balkonu kao vojsku. Tada sam prvi put skuhao juhu.

Nemaš nikoga, opet si sam. Uzela je sa sobom tvoje stvari. Vрати se nazad u stan, operi smrad sa sebe. Smrdiš na lijekove i samoću. Prljav si. Uvijek ćeš biti sam.

Ljudima se usne miču kao na usporenoj snimci, bez tona. Ne znaju kamo idu. Ljudi ništa ne razumiju, dječica su im umotana u dekice, gubice brljave od sladoleda. Nemaju pojma kako

odjekuje glas u praznom stanu među bijelim zidovima. Kako odjekuje život kad si sam.

Otok je moj. Na svakoj klupi sjedi jedan bolesnik, tamo je čovjek s tetovažom i rodbina s toplim objedima. Ručak na travi umjesto jutarnje kave čovjeka s hrpom papira i žene s naočalama. Tišina umjesto buke. Samoća umjesto čovjeka. Zeleno dvorište je puno ljudi. Na posljednjoj klupi sjedi mama. U ruci drži bijeli smotuljak duhana.

- Dobar dan, mama.

POSKOK

Ne pušim ima već pet mjeseci. Prestala sam nakon operacije mozga; uklonili su mi dobroćudnu cistu naslonjenu na mali mozak s popratnim sjenama preko sljepoočnog režnja. Izvadili su je uredno, profesionalno, ostao je ožiljak na zatiljnom dijelu lubanje, cerebralno lijevo, koji se ne vidi. Gusta kosa cijelog ga je prekrila.

U braku sam ima već šest godina. Prošli smo dosad tri otkaza, jedno astronomsko divljanje kredita za stan, odvojeni život zbog posla na otoku, kapitalističku stegu u bankama, puno dana bez kune na računu, dvije smrti i jedan tumor.

Imali smo dobar ritam. Ja sam obavljala sve poslove sama preko tjedna, on bi dolazio kući vikendom da pogladi mene i maloga. Navečer ne bismo imali snage prozboriti ni riječ na kauču, a kamoli gužvati plahte u spavaćoj sobi.

Bila sam aktivna u svim segmentima. Prosvjeta me držala privezanu za klupu, ali nisam bila zadovoljna poslom u školi. Ponekad, kad bih ostavila dijete u vrtiću, maštala bih kako odlazim u kafić, vadim papir i pišem. Honorarno sam stalno radila ne bih li otjerala od sebe viziju da nikad neću napredovati u svom zvanju i da ću ostati tek napola ostvarena. Boris, moj muž, je svoje frustracije liječio vikom. Strah za financije i zdravlje eruptirao bi petkom navečer; iz njega bi provalile riječi optužbe.

Čekam sedmu godinu braka i čuvam ostatke pozitivnog duha, kolikogod to zvučalo kao floskula. Dolaze u valovima, krvne se žile prošire kada pomislim na ravnotežu što se mora ostvariti u smjeni crno-bijelih perioda života, tada me oblije vrućina. U srijedu sam pomislila kupiti self-help priručnik, ali sam se do knjižare predomislila i kupila čokoladu.

*

Krikove sam slušala mjesecima nakon tog jutra na Mosoru.

Uživali smo u mirisu kadulje i smilja što se širio iznad naših glava kao pupasti oblak. Boris je stalno pričao na mobitel. Bljuvalo mi se od njegovih poslovnjaka i radnog vremena bez ograničenja, ali tapkali smo već nekoliko godina u financijskom mraku pa sam uglavnom šutjela.

Mi, žene, gurale smo kolica po kvrgavoj stazi, drndali su kamenčići pod kotačima. Bilo je vruće, ali nije nam bilo teško. Znoj nam se oblikovao s ostacima pudera u ljepljivu smjesu. Dvojica muškaraca hodala su iza nas, svaki na svom pametnom mobitelu, s tim da je Borisu to bila deseta rasprava oko kupoprodajnog ugovora nekog tipa iz Zagorja. Zvonjava nas je stalno ometala u tišini i šetnji. Boris je grabio šlampavo po makadamskoj stazi, zapinjavao o krupnije kamenje, stiskao šake i širio ruke, mijenjao ton od uljuđenog preko preklinjućeg do zapovjednog, kao da prodaje dionice na burzi, a ne kao da šeće s obitelji na izletu za vikend, na čistom zraku, u prirodi vrijednoj divljenja.

Baš kada sam pomislila kako mi se leđa prže na suncu i kako sam se jutros trebala nauljiti faktorom koji pouzdano štiti od opekline i raka kože – i to još onda kada sam kao hobotnica hvatala rukama po stanu sve što trebamo ponijeti – čula sam Borisov krik, udarac, psovku i naposljetku – ženski jauk. Glas što pulsira od šoka do nemoći i nazad. Okrenula sam se, a kuma je na tren pustila kolica, Boris ih prihvatio, ona panično zapomagala, vikali su odjednom svi, buket glasova, Boris je govorio da je uletjela unutra, tresao se i drmao kolica.

Uplakano dijete je spretno izvukao dok su se oko njega prelamali vriskovi. Pomakla sam se obrambeno malo ustranu i čekala da konačno shvatim što se događa. Stiskala sam šakama ručke svojih kolica, a grlo mi se osušilo od straha. Znatizelja je ipak nadjačala, primakla sam se. Provirila sam u kumina kolica; bijela plahta bila je zgužvana, a čitavom površinom dječjih kolica bijesno se, tamo gdje je maloprije bila beba, gužvajući gaze i plahtice, izvijala zmija tražeći izlaz.

*

Budim se oko šest sati. Zapravo, i ranije se počinjem vrtjeti po krevetu. Svlačim pidžamu još ležeći, tražim mobitel, tapkam po noćnom ormariću zatvorenih očiju. Mobitel mi više nije budilica. Učinila sam sve po propisima i naputku britanskog Ureda za komunikaciju: visokokvalitetni ekrani na modernim telefonima noću emitiraju svjetlo koje stimulira mrežnicu, područje u stražnjem dijelu oka koje šalje signale mozgu, pa nas to čini napetima, ometa zdravi san, uzrokuje nesanicu i vrtoglavicu. S tim nema više šale.

Oblačim se tek nakon što popijem veliku šalicu kofeina i djetetu utrpam igricu, kao prava majka dvadeset i prvog stoljeća. Moram ga još samo obući, ispeglati što sam zgužvala u umoru i hitnji utrpavajući u ormar, nahraniti ga, našminkati se, uzeti knjige, napuniti

ruksak, spremi stvari za jaslance i – krećemo u novi dan. Pipam po torbi tražeći ključeve svoga stana, pa od materinog stana gdje ću ručati nakon škole i bolnice. Izlazim zapuhana, provjeravam prolazno vrijeme, dobro je, u prosjeku sam.

Ne smijem voziti automobil, to je jedino što mi je zabranio najbolji hrvatski neurokirurg. Centru za ravnotežu potrebno je vrijeme za oporavak. Još uvijek me baca ulijevo.

Bila sam sigurna da ništa nije teže od moje dijagnoze, ali jako brzo sam postala svjedokom jezivijeg scenarija. Muž mi je ubio tuđe dijete nehotice ubacivši nogom zmiju ravno u kolica. Šutnuo ju je. Instinktivno. Obrambeno. Odletjela je i pala baš u kolica. Svaki dan poslije vrtića i nastave posjećujem ga na odjelu za psihijatriju.

Spustim se u podrum i pomislim kako bi vonj ustajalosti izludio i najzdravijeg. Kad prolazim hodnikom pored otvorenih vrata, hodam uzdignute glave. Strah me pogledati ona izgubljena, od lijekova natečena lica praznog pogleda. Onda uđem nasmijana svom mužu, kao da je sve to što nam se dogodilo i što još traje i trajat će tko-zna-dokad, možda zauvijek, najprirodnija stvar na svijetu. Kao, svima se događa. Gledam ga s praga, pružam ruke prema njemu.

Boris je gljiva izrasla nasred bolničkog kreveta. Bulji u zid, igra se kutijom cigareta među požutjelim prstima. Okrene se prema meni, a dvije bore smijalice mu iskoče na licu. Zagrlim ga, poljubim, i on mene. Pričamo isključivo o kavanskim temama: koga sam čula, tko me pitao za njega, koliko njih zna i što sam im rekla. Zatvoreni smo u nekom međuprostoru u kojem levitiramo, konačno skupa: on u kazni, a ja za njim u dobru i u zlu.

Napuštam bolnicu skoro pa zadovoljna. Mirna sam, znam, činim što mogu, znam, vratit ću se sutra, moja je savjest mirna. Ispričat ću mu sve što smo naučili na likovnoj radionici u vrtiću. Znam proceduru nakon trauma, već me život tome poučio, prošla sam je metodom vlastite kože. I glave. Prvo mrziš ljude, njihove floskule i nespretnu brigu koja vrijeđa, premda ti zapravo oni drže konop koji čvrsto vučeš dok se opet ne vratiš, dok se ne podigneš.

*

Izvukla sam ga s odjela. Hodao je za mnom i duboko disao, kao da će svakim udisajem progutati i preraditi koju minutu onog dana što nas prati, što se smjestio u vidnom polju kao slijepa točka. Traumu smo iscrpili školski, poštovali njezinu nepravilnu dinamiku, pričali smo

točno onoliko koliko treba i izvukli se van na prve znakove žešćeg sunca, kao zmije iz jazbine. Gmizali smo oprezno i siktali samo kada je to zapravo bilo potrebno. Koža nam je već postala pretijesna, radili smo na presvlačenju trljajući se jedno o drugo.

Zaposlila sam se honorarno na još jednom mjestu. Cerili smo se neku večer mojoj ambiciji dok sam pekla palačinke od pirovog brašna na bučinom ulju. Zdraviju verziju odaberem samo ako stignem, patološko jedenje isključivo zdrave hrane ostavila sam nakon četiri mjeseca, jer sam od silnog zdravlja počela sličiti na čovječju ribicu.

Subotom se ispružimo na balkonu kao gušteri, krademo energiju koju poslije – s energijom racionalno – dijelimo na cijeli tjedan. Strogo je tada zabranjeno pričati o stečajevima i natjecajima. Kompjuteri i pametni telefoni ugašeni su prije negoli padne noć. Tada smo već debelo isprepleteni jedno uz drugo.

Dijete spava u sobi, slušam na vratima kako zahropće dok diše. Ulazim unutra, pokrivam mu tabane koji vire ispod popluna na *Gormite*. Povlačim zavjesu kako ga jutro ne bi prerano pozvalo. Pomislim kako ću mu sutra ispričati jednu bajku više.

MI ĆEMO ZNATI

Danas ću prevariti muža. Vodit ću ljubav s čovjekom kojeg ne smijem voljeti. Jutro ću dočekati slijepa od čina koji ću onda dugo nositi sa sobom; i nakon tuša prepoznavat ću njegov miris koji će me podsjećati, nosit ću krivnju i gorčinu što se skupila, hodat će sa mnom ulicom i konačno ući sa mnom u stan.

Sjedila sam nasuprot Igora, gledala u zavjesu na crvene rombove, samo da ga ne pogledam ravno u oči. Činilo se da dišemo ujednačeno, unatoč strahu što se uvukao između njegovog fokusiranog pogleda i moje odsutnosti. Tražila sam nekakav znak za događaj koji slijedi, nešto osim surove kemije koja trenutno caruje u sobi, a nastala je odmah, pri prvom susretu, iracionalna i snažna. Planirala sam ovaj događaj, izvagala sam svaku varijantu iz nekoliko perspektiva koje su se usred erupcije vremena i bliskosti pojavile pred nama, moćne kao lava.

- Dođi - rekao je dok sam izuvala sandale s remenom oko gležnja. Sjećam se kad sam ih kupila, šetala sam s Vedranom gradom, držali smo se za ruke, ljeto nam je zalijepilo dlanove.

- Bojim se. Naše emocije više neće biti samo riječi.

- Ma, bojim se i ja - pogledao me negdje u vrat. Možda je pomislio na svoju suprugu, njene ruke dok je zatezala plahte na njihovoj postelji, slagala pidžame ispod jastuka od memorijske pjene, kuhala na brzinu prije njegovog polaska na službeni put, na djecu koja se muče s pisanjem lektire. Bili su u braku šest godina. Ona je domaćica koja se učahurila u kući na dva kata, bez imalo gorljivosti ili otpora, sva volja ugasila se u njoj nakon rođenja drugog djeteta. Oni su dva svijeta, rekao mi je jednom.

- Nakon ovoga nema nazad - nastavila sam svoju verziju ne obraćajući pozornost na izraz Igorovog lica. Oči su mu sada plutale bez cilja, kao prazan čamac na pučini, lelujale su prostorijom s jednog kraja na drugi tražeći uporište. Bio je osjetljiv, bit će da me je to posebno privuklo, upijao je moje emocije kao spužva, hvatao me i razumio telepatski. Emocije su samo misli prije riječi, znao bi mi reći.

Vani je sparina gasila dan; svježi zrak ostao je tamo negdje, u drugom gradu, zajedno s brakovima koje smo ostavili kao da ne postoje, a koji su ipak bili s nama. Sjedio je na fotelji pored kreveta, trema mu je strujala iz tamnolute kože. Promatrala sam njegove bijele

pravilne zube, zadovoljstvo se protegnulo tijelom kao najava. Pričali smo o ovome dugo, skoro godinu dana. Sad smo tu, sjedimo u hotelskoj sobi...

Igora sam upoznala u trećoj godini braka, još dok mi je muževa ruka na bedru izazivala želju, dok smo razgovarali i svađali se, vrištali kao zvijeri, svršavali i kad smo bili umorni, žderali češnjovke u ponoć, lupali vratima, odlazili i vraćali se. Bila sam emotivno ispunjena, hihotala se, jela zdravo i pazila da mi se nakupine sala s trbuha nakon poroda ne vide u maloj crnoj haljinici na zabavama koje smo posjećivali, uvijek skupa. Nisam sanjala da netko drugi u to vrijeme u meni može pobuditi više i jače.

Pojavio se iznenada, jedne zagušljive večeri u kolovozu, na kamenoj terasi na domjenku kod zajedničkih prijatelja. Prišao mi je dok sam sama stajala na južnoj strani terase, nelagodan lebdeći osjećaj u glavi zbog omare u zraku odmaknuo me od usijanih lica i gužve, uz ogradu odakle se pogled otvarao prema zamagljenom nebu iznad zatišja na moru. Naslonio se i pitao me koliko dugo treba čekati da se na terasu popne zrak s mora.

*

- To ti može pomoći u napredovanju, mada nisam baš siguran. Prošle godine pisala si roman, sad napreduješ u prosvjeti. Stalno lutaš - rekao mi je Vedran dok sam stavljala odjeću u kufer prstima vlažnim od znoja. Sлагala sam majice kao da je taj proces od životne važnosti, uredno posložena i ispeglana odjeća vraćala je malo stabilnosti od koje sam u tom trenutku bila daleko.

- A valjda - nastavila sam slagati stabilnost. Već neko vrijeme vrtim se u krugovima, nisam pri tom sigurna da se moji krugovi šire. Vrtnja pak u emocionalnom krugu slična je vožnji vlakom smrti; adrenalin stimulira sve receptore u tijelu i stvara ovisnost od koje ne mogu pobjeći, drži me stalno budnom, u stanju pripravnosti za blisku borbu ili bijeg. I zbog toga, uporno, želim još.

- Sjećaš se koliko smo se svađali ove zime? Više nije tako. Neće zauvijek biti ovako teško. Proći će - izgovarao je rečenice brzo, uživljen u ulogu brižnog supruga, sasvim drukčiji od onog koji ove zime ne bi primjećivao kada bih se gola prošetala pred njim. Mogla sam trčati, pjevati, vikati na sav glas, plesati oko šipke - on bi samo sjedio. Umoran, sažvakao od prošle godine koja nas je iscrpila, brojnih parničenja, službenih putovanja gdje je dane provodio u sudnicama, iscrpljujućih svađa, naglog rasta rate kredita zbog čega životarimo na periferiji.

- Naravno - okupirala sam se slaganjem poslovne odjeće za seminar. Najljepše slažem odijela, na samom kraju, povrh uredno složenih košulja. Vedran i ja se ostvarujemo u komunikaciji visokim frekvencijama, iza svakog tona krije se doza otuđenosti koja se kasnije zalijeva izvješćima o manama i nedostacima drugoga. U onim rijetkim trenutcima koje provodimo zajedno kopamo tunele jedno drugom po duši kao krtice.

*

Sjedili smo nepomično. Igor je promatrao moje tijelo, ja sam proučavala uokvirenu crno-bijelu fotografiju škoja iza njegovih leđa; trenutak kad divlje jugo zapljuskuje klisure iza mula, čvrsto privezane brodice ljuljaju se niz dugačke i debele valove, a mještani stisnuti uz obalu promatraju more kako im divlja pred očima.

- Dođi - prekinuo je muk kao da je sve u redu. Njegov glas bio je ugodan, često me smirivao dugim razgovorima i tvrdoglavom prisutnošću. Iščitavala sam mu nadu u gestama lica, planirao je našu intimu mjesecima, koprcao se oko svakog mog kukavičluka. Činilo mi se da je oduvijek tu.

Zvala sam ga uvijek kad bih ostala sama u stanu. Razgovarao je sa mnom kad god je mogao, strpljivo i smireno; dok bih navečer sjedila na kauču nakon stresnog radnog dana, a Vedran parničio na poslovnom putovanju u drugom gradu. Misli su se rojile oko nas uporno kao pčele oko cvjetova; prvo su izrečene nevine, one što ne izvlače van grižnju savjesti, a onda su uslijedili razgovori u bijesne sate i ispijanje kava uz benigni dodir, svađe uz platonska mirenja. Veselila sam se tome dok bih bezglavo jurila u školsko dvorište, držala se čvrsto za naše intimne trenutke.

Pokušala sam pobjeći više puta, tjerala ga od sebe, ali ipak sam sada tu, na ovom mjestu, s njim, a ne za svojim stolom u dnevnom boravku u prostranom stanu u predgrađu, gdje pripremam lagani obrok za večeru, čitam kćeri priču za laku noć i nakon toga se strovalim na kauč pored svog supruga, čovjeka kojeg volim.

*

- Što ćeš mi kupit? Što? - zavijala je Mirta dok sam joj pokušavala raspetljati riblju kost posred glave. Kovrče su ispale iz gumice, jutros sam ih zalijepila za tjeme kopčama, sada ih

je bilo posvuda. Tražila me vrckavim očima, vukla za suknju i cupkala na mjestu. – Kupi mi Elzin dvorac! – i poljubi me posred čela.

Izašla sam iz sobe.

– Mama, vrata! – viknula je.

– Dobro – odškrinula sam ih i povirila ju još jednom. Čvrsto je zatvorila oči.

Mirta se boji mraka. Prije spavanja, kad je Vedran na putu, ostavim upaljeno svjetlo u dnevnom boravku. Ležim u krevetu, a moj glas provlači se kroz lagano odškrinuta vrata njene sobe dok ona ne postavi posljednje pitanje koje onda čujem dugo u glavi nakon što zaspi, kao brojalicu pred san. Koliko puta se još moram probuditi dok ne dođe tata, uvijek kaže.

*

Igor se stisnuo u udubini fotelje i vjerojatno razmišlja o svemu. Iako mi to nije nikad priznao, osjećam da se boji moje nestalnosti koja nas prati. Osvojio me mirnoćom, racionalnim pristupom mogućoj budućnosti.

Ponekad mi se činilo da se savršeno uklapam u njegov svijet brojki i računalnih operacija, ja sam bila jednadžba s više nepoznanica, i sa samo jednim ispravnim rješenjem. Gubim se u analizama našeg odnosa, okrećem oko svoje osi, vrtim u krugu, a Igor realno razmišlja o nama, danu nakon ovog, jutru koje će nas grubo izbaciti iz postelje na ulicu, u vanjski svijet. Ustao je i rastvorio zavjese. Pomislila sam kako sam jebeno zaljubljena u tog čovjeka.

– Možemo na piće, u predvorju je bar – rekla sam. Svaki mišić titrao je spreman da se suoči s još jednim izazovom koji sam pomno isplanirala kako bih se, kako sam to voljela sebi objasniti, konačno smirila. Možda je sad vrijeme, pomislila sam. Jednom mora nestati.

– Jesi pričala sinoć s njim? – upitao me za šankom dok mu je brza sjena preko lica odavala nelagodu.

– Nisam – odgovorila sam i naručila duplu votku. Meškoljila sam se na stolcu, zapalila cigaretu, osjetila sam kako me dim grebe po grlu. Osvrnula sam se oko sebe i uhvatila ga za ruku. Neka čudna blagost nadvila se nad našim glavama. Bili smo sami u baru hotela.

- Teško je pričati s tobom, ne razumijem te. Prvo me tražiš, onda me tjeraš, pa me opet tražiš. Što želiš?

Pomaknuo mi je kovrču s obraza, utegnula sam trbuh i zaustavila disanje, a čestice njegovog parfema otopile su se u mojim nosnicama i otputovale do mozga. Njegov dodir bio je prirodan, želja je konačno isplivala na površinu, spojila nas u trenutku o kojem smo dugo razmišljali, a sad se činilo da se samo stvorio pred nama, brzo i naglo. Predugo smo se platonski voljeli, sada je došlo vrijeme kada nemamo više o čemu pričati, riječi su postale samo skupovi glasova bez značenja, nevažne, toliko puta izrečene.

- Poljubi me - shvatila sam odmah da je to izrekla neka druga žena.

Primaknuo se. Poljubio me, osjetila sam toplinu njegovog jezika u ustima, prste kako su prionuli uz moju kožu, krute mišiće uz svoja bedra. Odmaknula sam se.

Sada kada je bliski odnos trebalo ostvariti u potpunosti, bili smo gotovo nečujni. On je vrtio čašu viskija ukrug na drvenom šanku, ja sam gledala van, prema terasi hotela.

- Ti ga voliš - rekao je.

Osjetila sam snažan udarac u trbuh od kojeg sam ispravila kičmu. Mozaik se slagao polako, otprilike kao i naše izdaje. Pokunjeno sam pogledala Igora ravno u oči. Ne, to sigurno nije bio on.

- Hajde, tko će znati - pokušao me privući k sebi.

- Mi ćemo znati.

Ustala sam. Igor je stajao pored visokog stolca u hotelskom predvorju, okrznuo me pogledom preko ramena. Sjeo je za šank i okrenuo mi leđa. Izašla sam van, nebo se zatiralo niskim paperjastim oblacima, koji su se onda nagomilavali oko vrhova obližnjeg brda i prekrivali veći dio kopna. Jugo je vitlalo prašinu na terasi, konobari su skupljali bijele stolnjake i posuđe sa stolova, zrak je bio topao i vlažan. Tamo negdje dalje na pučini vjetar je podignuo valove.

DOĆI ĆE

Juka živi u kamenoj katnici na kraju sela, izdvojeno, drugih kuća nema u blizini. Cesta pored kuće vodi do zadnjeg nastanjenog zaseoka, poviše je brdo obraslo šikarom i niskom šumom.

- Dite moje, diži se! - uspeo se na kat. Hladnoća mu je pri tom razdrmala kosti pa se brzo spustio u kuhinju. Dodao je drva u peć i vatra se rasplamsala. Vani, po travi i lozini još je bilo snijega. Nigdje žive duše, samo su vrapci čeprkali po tvrdom tlu u, za Novu godinu ispražnjenom, svinjcu.

Lucija je čula oca, ustala i pogledom tražila odjeću što joj otac svaku večer pripremi za idući dan.

- Ajmo, kćeri! - otac se već vratio na kat. Obuvala je postole jako dugo. Sagnuo se, zavezao joj vezice i jedva se ispravio. Stisnule su godine i ramena i kičmu.

Živi on u selu već sedamdeset i sitno godina. Obrađivao je od nekad mnogih posjeda još jedino zemlju što mu je otac ostavio u nasljedstvo i što mu je načela svaku kost. I brinuo za Lucu. Odavno je on udovac, žena Marta ugasila se nakon upale plućne maramice kao svijeća. Briga za troje djece i hektar zemlje srušila se tada na njega, iznenada.

- Tribamo do vinograda pa se vratit do podne, danas ti dolaze braća. Sutra je materi misa - čelo mu se namreškalo.

Stariji sin Ivo završio je škole za inženjera i oženio se u gradu. Mlađi sin živi stotinjak kilometara dalje od brata, gradi karijeru u banci, provodi pola života na službenom putu.

- Počet ću rizat lozu danas, dodaj mi rakiju za škare - Juka je pružio ruku prema Luci. Dodala mu je plastičnu bocu pa vratila glavu među koljena i pjevušila svoju melodiju između čokota malog vinograda. Uvijek istu melodiju.

Bilo je dana kad ne bi mogao sve sam podnijeti. Gledao bi je kako se ljulja na mjestu i poželio bi je protresti, natjerati da progovori s njim, pomogne mu preživjeti, posebno teške, duge zimske dane. Pokušavao je uvijek s istim, da joj olakša: što želi jesti, kuda želi ići i što bi htjela raditi da ubiju vrijeme. Podignula bi nakratko glavu i nastavila gledati uprazno ili u neki svoj svijet. Pogled joj je bježao od oca, kao da sve razumije, ali mu ne može pomoći. Davno je to bilo kad su liječnici rekli da im je dijete teško bolesno: Lucija nikad neće biti

poput svoje braće. Živjet će u svom zaključanom svijetu.

Pogled mu zastane na njenom tjemenu što se ritmično spuštalo i podizalo. Ponovo posegne za plastičnom bocom, ovaj put je nagne i zatrese glavom. Drmnula je šljivovica tijelo i dušu.

Znao je raditi u vinogradu dopodne, ali danas mu se sve nešto nije dalo. Neka težina mu stegnula prsi dok je obrezivao lozu. Martino lice urezalo se među čokotima, na izdancima što se izdvajaju iz pazuha listova, na stijenama brda iznad vinograda, proviruje odasvud već godinama. Koža joj je bijela i nježna. Bila je vješta i brza u svim poslovima. Brinula se za djecu, održavala kuću i obrađivala zemlju, nikad joj ništa nije bilo teško. Ni njemu uz nju. Ali, danas, danas nije mogao raditi.

- Ajmo doma! Oni će doć - kupio je Juka obrezano i polako krenuo natrag.

- Doći će - znala je Luca ponavljati njegove zadnje dvije-tri riječi. Pritom bi se nasmiješila, a oči bi joj zasjale kao da će zaplakati.

- Kad će nama zasjati sunce? - rekao je naglas. Nije ponovila, bila je već dalje. Gledao je kćer kako široko gazi makadamom do asfalta, kako gazi po hladnoći. Kad stigne proljeće, bit će lakše. Voli Juka tada sjediti ispod pristave na panju. Tada je ispred njega polje, a iza leđa dvor pun beštija. Mačke leže, psi lutalice dolaze po hranu što im je redovno ostavlja, ptice vire iz živahnih krošnji, a kroz sitne pukotine zidova gmižu gušteri, sve ih je više zadnjih godina, primijetio je Juka. Grilje su otvorene, na balkonu visi rublje, grubi ručnici što ih pere predvečer u lavoru.

*

Sjedili su za stolom, samo su vilice tiho zveckale. Luce se igrala hranom na tanjuru.

- Jedi! Dugo je do večere.

Žvakao je zalogaje brzo, bez gušta, samo da to obavi, misli su mu bile negdje drugdje, mast mu je kapala niz bradu. Slagao je u glavi raspored za ostatak dana: treba nabaviti drva, naložiti vatru u svim sobama, pripremiti hranu za sinove, očistiti usahlo cvijeće na grobu prije mise.

- Doći će ti braća - ponovio je.

- Čale! - Luce se okrenula i pljesnula dlanovima.

- Veseliš se njima ka i ja. Dugo nam niko nije svraća.

Bio je siguran da ga njegova kći razumije, ali ne zna kako sve to izreći. Zato bi navečer sjedio s njom pored vatre i pričao seoske priče, učio je životu i objašnjavao svijet u kojem živi. Ona bi ga slušala, ali nije progovarala. Sve je čuvala u sebi, a on se nadao. Da samo jednom progovori kako bog zapovijeda, pokaže mu da ga čuje i osjeća. Kaže mu da nije sasvim sam. Mora. Hoće. Ne može to tako ostati.

- Iden im ja napraviti postelju, moraju negdi leć - ustane od stola i obriše bradu rukavom košulje.

- Doći će.

Slagao je posteljina na velike, drvene krevete i otvarao prozore, da svježi zrak oplemeni sobe.

- E moj Juka, da ti ima kogod da da ruke, koliko bi ti život bija slađi - pričao je sam sa sobom.

Čim je raširio plahte po krevetima, sobe kao da su odjednom postale prostranije. Mirisale su drukčije, na one dane kad je ona brinula o domu, peglala plahte i slagala ih u ormare na čijem su vrhu dozrijevale dvije dunje.

Nema vjetra - gledao je kroz prozor prema cesti, krošnje su mirovale. Sumrak se polako zgušnjavao. Za jake mjesečine svaku večer mogao se vidjeti dim kako se probija iz starih dimnjaka. Seljani bi grijali ruke na kominu dok su se divenice i slanina sušile na piljevini. Uvukli bi se pored vatre, a dim bi im nagrizaio oči toliko da bi svako malo poželjeli izaći na zrak. Van gdje mrkla noć plaši, a studen stiska.

- Dođi da te spletem - pružio je ruku prema Luci koja se odmah primaknula. Čučnula je, a on joj čeprkao po kosi. Imala je gustu kosu, na majku. Učinilo mu se kao da je blizu Marti, da je dira nježno po tjemenu. Tko će je čuvati kad mene ne bude, pomislio je dok je slagao pramenove u gustu pletenicu. Tko će joj kuhati, vezati vezice, plesti kosu?

- Doći će - reče Luce.

Volio je kuhati. Luca bi ga gledala i dodavala namirnice. Sjeckao je danas popodne povrće

na sitne komade koje je onda zažutio na luku. Tek nakon što se dugo pirjalo na masti, ubacio je u lonac komadiće mesa. Miris hrane ispunio je dom, širio je nosnice dok je želudac krulio. Izvadio je čaše za vino iz pretinca regala u dnevnoj sobi. Rijetko je vadio stvari otamo. Luce ih je brisala krpom i slagala po stolu. Kad je završila, nagnula je zadovoljno glavu u lijevu stranu. Sve je bilo priređeno za večeru, tanjuri, salvete, začini, jelo je bilo na toplom, nedostajali su samo ljudi.

- Već su tribali doć, rekli su da će prije noći - Juka je stajao na prozoru i pogledom razgrtao mrak. Osluškiavao je zvukove automobila što bi se probili do kuće nakraj sela.

- Doći će.

- A valjda će brzo - zatvori prozor i ostane na mjestu.

- Ovo neće ništa valjat kad se oladi - potražio je Lucu na drugom kraju prostorije. Sjedila je prekrštenih nogu.

- Doći će - Lucin glas bio je tih, kao da ne želi da je otac čuje.

Stajao je pred njom i razmišljao zašto još nisu došli. Sigurno nisu stigli obaviti sve u gradu, imaju puno obaveza. Nije to kao na selu gdje je čovjek sam gazda svog vremena. U gradu je puno teže živjeti, vrijeme im je pobjeglo.

Vrati se i opet gleda kroz prozor. Stabla su stršila visoko, grane su se odmicala, daleko od njega i ove zabiti, na samom kraju svijeta i svjetla. Vidio je na prozorskom staklu Martu kako bere smokve, dječake kako hvataju loptu što im je pobjegla iz dvora. Zaletjeli su se po nju, skaču po kamenju, ne gledaju gdje gaze, Marta se okreće, upozorava ih da paze gdje staju.

Gledao je utabanu stazu do ceste po kojoj je gazio bos još kao dječak. Koliko je samo puta tuda prošao! Bilo je dana kada su noći bile bučne, a pjesma odjekivala iz grla što bi se močila rakijom. Sada vlada samoća kojoj se trebaš znati predati i pustiti joj da te uzme. Tek onda je se prestaneš bojati.

- Evo ih, dolaze! Ustani, Luce, evo ti braća stižu - krenuo je prema vratima i zastao na pragu. Svjetla automobila nisu skrenula prema njima, nego produžila u selo ispod njihovog. Luce se vratila unutra, a Juka je ostao dugo stajati na ulaznim vratima.

*

Ljudi su ulazili u crkvu, križali se i klanjali kipu Gospe na ulazu, sjedali u izlizane klupe. Sijedi gospodin u svijetloplavoj košulji molio je u prvom redu, lijevo, očiju uperenih u pod, pored njega sjedila je žena čupave i guste kose. To su Nikola i Marija. Ostala su mjesta prazna. Drugi red, stara Manda i njezin Šime. I tako dalje, svi su bili tu, a crkva je bila poluprazna. Raspored sjedenja je bio uvijek isti, znao ga je napamet, kada bi netko umro dugo je trebalo da netko sjedne na njegovo mjesto.

Putem kući Juka nije govorio kao inače kad bi se vraćali s mise. Hodao je sa svojom kćeri polako. Luce se u jednom trenutku okrenula i pogledala oca.

- Doći će - rekla je.

MAJČINO MLJEKO

Tanja je rodila smežurano dijete. Sićušno stvorenje izlazilo je iz nje dugo; trudovi su započeli u ponoć, a sve je bilo gotovo tek nešto prije podne.

Vrijeme u bolnici se otada dijelilo na poduke o dojenju, pokušaje dojenja i, eventualno, dojenje. Tanji je u početku loše išlo, curio je iz nje samo kolostrum. Beba je široko otvarala usta, nespretno povlačila i odmicala glavicu. Onda bi glasno zaplakala. Tanja je gledala drugu novopečenu majku pored sebe, kako li je smirena, kako joj dijete halapljivo sisa... Pozvala bi medicinsku sestru koja bi, nakon dosta vremena, stigla do njezinog kreveta. Sestra bi lagano pritisnula djetetovu bradu prema dolje, a kada bi jako otvorilo usta, brzim pokretom ga privukla majci i gurnula mu u usta bradavicu. Tanja bi stisnula zube od boli. Mlijeko će već jednom krenuti, kod svih žena je krenulo, krenut će i kod vas, ne brinite, rekla bi joj sestra.

Izlazak iz bolnice činio se kao spasenje, kući ne može ništa biti tako teško, smirit će je već i njezin, njihov prostor. Svježe u narančasto oličena sobica, kinderbet, sva oprema ovoga svijeta za prvu bebu, tako je mislila dok je hodala iza supruga s djetetom u nosiljci, pazeći da je slučajno ne nagne, pa da se beba ne zakotrlja.

Kući, noći su bile dulje od dana, djevojčica se budila svaka tri sata. Tanja se nije osjećala dobro, većinu dana bi provodila ležeći na krevetu i dojeći Enu, tako su je odlučili nazvati nakon dugog razmišljanja i gledanja u bebu.

- Kako vam ide? - rekao bi suprug i sjeo na rub kreveta. Promatrao ih je i micao ustima, oblikovao usne baš kao da hvata dojku, imitirao refleks sisanja. Kao da uči dijete, djeca na koncu i uče oponašanjem.

- Sve je prljavo - rekla je dok ju je Ena vukla za krvavu, bolnu bradavicu.

Po vitrini se može pisati prstima, nalegla je prljavština slojevito posvuda, čim malo propuh zastruji i olakša vrućinu, prašina se podigne. Kao prijetnja, lebdjela je nad pokućstvom vidljiva u sunčanim zrakama, aterirala na stol, stolice, uvlačila se ispod kauča i u biblioteku. U pluća.

Budila se Tanja uvijek s istim željama: izaći sama iz stana, baš kao prije Enina rođenja, otići na posao, u svoju staru rutinu koja joj je ostavljala i nešto slobodnog vremena. Brinula je

zbog dana koji slijede. Zar ću sad morati stalno biti dostupna i brinuti se za nekoga, pitala se. Od neispavanog jutra bi joj se život odvijao u križaljci ograničenja, ona se u tom tjeskobnom kavezu koji se skupljao koprcala, sve umornija i sve tanjih živaca. Prvo bi kuhala čaj i otvarala prozore, sve pazeći, kao prava balkanska mater, da propuh ne dospije do kolijevke u spavaćoj sobi. Onda bi sjela, ako bi joj dijete to dopustilo, i gledala kroz čašu soka u taj veliki stol od hrastovine koji su kupili mjesec dana prije vjenčanja, u doba optimizma. Vjerovali su da će im trebati velik stol za domjenke, prijatelje, druženja, gledala bi, samo gledala, bez fokusa.

Posebno je nered na kauču razvučenom do pola prostorije izazivao u njoj nervozu: zgužvana posteljina i odjeća, gomila nekih razbacanih jastuka. Zoranova pidžama smjestila se na parket, hrpa papira na stoliću koji vapi za sredstvom za čišćenje staklene površine, krpom i vrijednom rukom, prijeteća gomila neopranog rublja i jednako prijeteća gomila opranog što u kuhinji što uokolo, čaše i šalice koje su napućile nekad radne površine, tjednima netaknute knjige...

Ena bi započela kenjkati točno u trenutku kad bi majčine misli postajale sasvim kaotične. To bi joj pomoglo da iz kaosa prijeđe u obavezu. Mogla sam ustati ranije i završiti sve, pomislila bi, sve se iznutra grčeci. Izbjegavala je ogledalo jer je osjećala kako prašina lagano prijanja na njezinu masnu kosu koju sinoć nije imala snage oprati.

Sve je bilo drukčije. Voljela bi leći na leđa i promatrati kako joj se dijafragma širi, a trbuh podiže pri udahu. Disati duboko i sporo. To ju je smirivalo. Ali bio je to luksuz koji si nije mogla priuštiti.

Ena je s tri mjeseca počela reagirati na mamu, počela se i rano smijati. Ili je barem ona prepoznavala smijeh koji je željela čuti u tom nečistom grlenom glasanju. Hrabrila se, mislila je na sve lijepo što je čeka s njom; gledat će je kako raste i doživjeti još tisuću stvari koje sada još ne može ni zamisliti. Zapisivat će ih. Pomagat će joj, bit će prava pravcata mama. Zaštita i podrška, bez gušenja.

- Dođi, idemo tamo da me možeš vidjeti - razgovarala je s Enom kao s odraslom osobom. Nije voljela tepanje. Zoran joj se obraćao kao da je životinja koju treba namamiti. Ona je čovjek kao i mi, rekla bi mu, izivcirana.

*

- Zašto si tako nervozna? - pitao bi je Zoran kad bi drhtavim rukama mijenjala Eni pelenu na stolu za presvlačenje. Vidio je sve jasno: trgala bi pelenu sa sitnog tijela kao da žuri, kao da će pelena srasti s kožom ako je odmah ne skine.

Ispočetka mu nije priznavala svoju nervozu, nego ga je optuživala.

Sutra, sutra ću se otići vidjeti sa sestrom, pomislila bi nakon što bi Enu nahranila i spremila na spavanje. Počet ću čitati knjigu u krevetu, pod prigušenim svjetlom, to joj ne bi trebalo smetati. Kažu da je dovoljno pročitati tridesetak stranica dnevno kako bi se mentalno zdravlje dovelo u ravnotežu. Kao nekad.

Bit će lakše s vremenom, uvjeravala se. Doći će dani kad ću izaći na piće s prijateljicom bez osjećaja krivnje zbog treće cigarete koju palim zaredom, dok mi je još na prsima. Proći će period prilagodbe na dijete. Ona raste. Svakim danom. Sada.

Tanjine obaveze svele su se na nove rutine, automatizme, svaki dan u tjednu bio je isti, i vikendi i praznici. Sve je započinjalo i završavalo s njom, željenom Enom. Nekako joj se ni ime nije zalijepilo. Ali, naviknut će se vremenom.

Odlučila se riješiti dojenja kako bi se barem noću uspjela koliko-toliko naspavati. Zoranu se ta odluka nije svidjela, smatrao je da time oštećuje Enu, jer je majčino mlijeko najzdravija hrana za novorođenče. Svaki dan o tome stižu nove potvrde, tako pišu svi mediji, a potvrđuju najnovija istraživanja. Dobro je za imunitet, za emocionalnu vezu za... ucjenu majke, pomislila bi Tanja.

Nije voljela izlaziti van, na zrak, a znala je da je to dobro za bebu. Iritirale su je druge majke koje su prepričavale dnevne izlaske i kućne doživljaje kao nešto radosno i veličanstveno. I kolica su joj bila teška za guranje, morala je birati kvartove bez uzbrdica. Znojila se nekontrolirano, piljila u Enu koja je duboko disala uspavana štropotom kotačića po pločniku. Brinula za svoje uskovitlane emocije.

Kad je bila u drugom stanju, puno je čitala o postporodiljnom dobu, no nije u literaturi nailazila na košmar emocija poput svoga. Tamo nije pisalo da majci treba vremena da osjeti privrženost svome djetetu, to se eventualno odnosilo na oca. Nije pisalo da se bezuvjetna ljubav ne rađa kad i dojenče, u trenutku neizdržive boli i straha za vlastiti život koji se potom, zadugo, izmiješa s brigom.

- Pjevaj joj malo - Zoran joj se jedne večeri obratio nježnije nego inače.

- Umorna sam - htjela je samo zatvoriti oči. Nestati.

Kakvo pjevanje...

- Daj je meni - uzeo ju je dok je Tanjin pogled plutao preko njegova ramena. Osjetila je snažnu potrebu za zrakom, kisikom, nečime što širi njezinu stisnutost. Otvorila je prozor, ali zrak je nije zagrlio. Pogledala je na ulicu, nagnula se duboko, do zova vrtoglavice. Dlanovi su joj bili znojni, a nije ni primijetila kada su se oznojili. Ispravila se, udahнула iz sve snage, ali zrak kao da joj je zastajao u grlu. Činilo joj se da gubi kontrolu: osjetila su se izoštrila, čula je bolje nego ikada susjede kako govore i hodaju po stanovima, promet na ulici i na drugoj ulici, šum krošnje i lavež nekog psa, sve istovremeno. Intenzivan strah dolazio je u napadima, valovito, od trbuha do glave, kao demonska masaža, zajedno s mučninom i gušenjem.

Zoran je mekim pokretima ljuljao Enu u naručju i tiho joj pjevao uspavanku. Tanja je pokušavala disati, ushodala se panično kao da će joj kretanje pomoći, ali time kao da je potaknula napad da se razbukta organizmom. Navukla je jaknu i izašla van, znojna.

Hodala je brzo, a slike su navirale. Zoran nosi Enu u rukama, miluje joj glavicu, pomiče pramen kose s čela. Bista ponosa u hodniku, glava nalik jabetu, gnijezdo naručja, uspravna kičma, dug hodnik. Ljudi u bijelom i aparati koji je mjere.

Nekako se sabrala. I hodala.

On ne zastajkuje pri presvlačenju, razmišljala je i ostavljala predgrađe za sobom. Nije nervozan i ne smeta mu plač, ne izaziva u njemu strah koji iz zabrinutosti prijeđe u anksioznost. On joj pjeva. A ona živi u tijelu nepoznate žene. Prekinula ju je zvonjava mobitela.

- Što je bilo, gdje si? - Zoranov glas bio je oštar poput bure.

- Evo, tu sam, zaboravila sam da moram uzeti odjeću za malu u mame, nešto joj je kupila, brzo ću - nije mu rekla da više nije u kvartu. Kada su se zaljubili kupio je stan u blizini njenog, poslije se u njega preselila iz maminog. Zaljubili se... To je bilo tako davno... Upoznali su se na plaži na koju su inače i jedno i drugo rijetko išli, ljeto je tek započinjalo među gusto stisnutim borovima. Dotada je bila sama, jedino je more stajalo ispred nje, mogla je kada je htjela otplivati, bilo kamo, do druge plaže ili prema suncu.

Ulice su nestajale, ali nalazila je nove, nije posustajala. On se ne može tako ponašati, to je

misllila, samo to. Omotala joj se ta misao oko vrata kao šal, stegnula joj grlo. Koža joj se već prije zacrvnjela, nije tome pridavala pažnju usred svega. Primijetila je vodenaste mjehuriće kako se probijaju, kao da joj koža tiho ključa. I osjetila svrab.

On je tako smiren, nosi je bez grimase. Otac, siguran u sebe i svoju ljubav. Savršeni. Ne trči gradom kao da bježi pred ratom.

Ali, njemu se život nije promijenio. Ustane i otušira se. Obuče odijelo i izađe iz stana. Baš kao i prije kad su bili sami i mogli slušati glazbu, biti glasni, bančiti ili spavati cijelu noć. On ne mora biti dostupan i na usluzi cijeli dan, smije ići na posao, plaćati račune, kupovati namirnice. Živjeti.

Pokušala je obrisati scene poroda iz sjećanja, ali stizale su je i sada, dok je bježala. Pomislila bi na bijeg svaki put kad bi je tuga urušila. Pobjeći ću, odmorit ću se negdje, sama, uvjeravala bi se. Ne mogu slušati taj plač od kojeg mi se utroba trese, treba mi pedeset pokušaja da je umirim. Majka ne čini to tako. Majka uvijek zna što treba učiniti. Majka uvijek dobro učini. Majka.

Primi je k sebi, mora te osjetiti, uvijek joj to govori. On provocira: misli da nije sposobna, da je emotivno hendikepirana, da se nije u stanju približiti vlastitom djetetu. On želi da se ona osjeća loše.

Nije shvaćao zašto nije sretna nakon svega što su prošli. Pokušavali su dugo, svaki put je plakala kad bi vidjela krvavi trag na gaćicama. Klečao bi pred njom i mazio joj koljena dok je brisala suze. Veći trud proizvede veće zadovoljstvo kad se, na kraju, pokaže uspješnim, kaže teorija. Tri godine kasnije dobili su trudnoću, devet mjeseci poslije i djevojčicu, samo njihovu.

Grad je skapavao, iscrpila ga je, pregazila, stigla do ruba: sad će se izgubiti među stablima i divljom travom, podići će ruke visoko i potrčati. Negdje prema kraju.

Odjednom, osjetila je nešto što nije bio znoj. Mlijeko joj se slijevalo niz grudi i trbuh, jasno se vidio trag kada se raskopčala, na majici. Mobitel je zazvonio, Zoranov glas bio je uplašen:

- Ne mogu je smiriti, sve sam pokušao!

Nije primijetila da Enu nešto muči, lice joj je popodne imalo zdravu boju, čelo je bilo normalne temperature kad ju je poljubila. Kakica joj je jutros bila žućkasta, kakva i mora biti dok je na majčinom mlijeku. Podignula joj je nožice da višak zraka izađe iz crijeva. Nije joj

masirala stomak, to joj radi samo netom prije spavanja. Sigurno su kolike. Okrenula se prema gradu.

Zastala je na vratima spavaće sobe. Zoran je Enu nosio u naručju, vrištala je toliko da su joj usne pomodrine, grimase su pratile provale plača od kojega je malo lice postalo još manje.

- Dobro, gdje si ti?

- Daj mi je - nije ga ni pogledala. Gleda Enu kako plače. Grči se u njezinim rukama. Spusti je na krevet. Skine joj pelenu. Curica privlači nožice. Podiže glavu. Stiska šake oko mamina prsta. Trbuh joj je tvrd kao kamen.

Tanja zna da ne smije piti toliko kofeina. Ne može prestati ni pušiti.

- Nisam li ti rekla da ne trebam više dojit?

- Tvoje mlijeko je najbolje za nju.

- Nije. Ima grčeve od njega.

- Sad si mama, više ne možeš misliti samo na sebe. Nema bebe kojoj mlijeko smeta.

Ena je bivala sve glasnija. Gledala je bespomoćno u nju, svlačila joj i oblačila pelenu, mjerila temperaturu, psovala kroz zube...

- Ne smiješ pušiti dok dojiš - govorio je tiho, kao da je želi dodatno uzrujati.

- Ne pušim puno. Nije stvar u tome, nego sam pogubljena. Kako to ne vidiš?

- Smiri se i probaj je podojiti.

- Samo prave žene znaju da je majčino mlijeko jedina hrana na svijetu, jel tako? A znamo da ja nisam ni prava žena ni majka.

- Tanja, molim te, poslušaj me!

- Neću! Ona ne podnosi sisu, moje mlijeko joj je ne odgovara. Moje mlijeko je bljutavo.

- Smirit će se, pokušaj!

- Kako će se smiriti ako ja nisam smirena? Ako sam ja luda od nespavanja i svega?

- Nisi luda, samo si umorna. Smirit će se ako te osjeti.

- Može me osjetiti i bez toga. Neće se smiriti od jebene sise!

Zorana je potjerala iz sobe. Ena se previjala na krevetu, podizala donji dio tijela i mahala ručicama. Tanja je promatrala svoju djevojčicu, bol što se uvukla ispod mekane kože, grč što bi stisnuo tjelešce i savinuo ga na pola, kao luk, pa otpustio. Ruke su joj bile kao njezine, imala je dugačke i mršave prste. Privinula ju je, ljubila u obraze i meku glavu. Smiri se, mama je sad tu, proći će, tiho je govorila.

Ležale su na bračnom krevetu, dijagonalno; ispružene jedna pored druge. Plač se polako gasio, prešao u mrmljanje, mrmljanje u gugutanje. Ena je promatrala svoje prstiće, igrala se njima, stavljala ih u usta. Nogice su joj bile savijene, a pete čvrsto oslonjene na krevet.

Na vratima se pojavio Zoran, u ruci je držao bočicu s mlijekom.

KAJIĆ

Mater me rodila nasrid mora. Čaća bacija parangal, natira je da ide s njin. Srića Božja povelala sa sobon Anu Martinovu. Porodila ju je ka vrsna babica, izletija sam brže od metka. Noć je bila gluva, kažu, ka i ova danas.

Gavuni se praćakaju ispod ferala na rivi, turisti šetaju pod ruku, dica trče ispid njih puna force. Brzo će kasna ura, dica će poći spat. Večeras san bacija gavunaru pa ću se maknit dalje od mista. Uguši me lito i furešti.

Zapalija san cigaret, tišina me plesnila posrid duše. Sidin na bandi i pleten mrižu starih slika u glavi. Koliko puta san isplovija ovu rutu, koliko san ribe dovuka prid kuću: mola, morskih pasa, arbuna, paukova, škarpina, komarči, ugora, a i onih šugavih mačeva ča ništa ne vride.

Mriža je doli, mirna. Ruke su mi se nekako oznojile, a nije vruće na pućini, nije prid kišu. Sidin, a sve me nešto priteže u prsin. Odma se sitin one večeri kad san s pokojnim Tonkom ulovija morskog pasa modruja. Iskoćija je prida me onako velik i jak, plesnija po vodi, nikad nisan tolikoga straja pritrpija u ribama. Odma me srce steglo.

Skidan majicu ne bi li se malo rikupera. Al ne pomaže. Gledan u nebo i tražin trag nevere. Sve je bistro i čisto. Noć je litnja, mlada i sva nekako moja. Evo, smirilo se malo i to u meni.

Nisan ga moga spasit, džaba mi je bilo šta san vuka konop. Tonko se utopija ka da nikad nije nogon kroćija u more. Vrag zna odakle su došli oni nagli vali. Progutali su skoro kajić ka da nije od drva, nego od bokun karte.

Bacit ću još panulu, blenit u porat šta ostaje za mnon dok je vučen. Morski zrak raširit će mi pleća i prodisat ću punin plućima. Ništa na svitu ne liči slabu forcu bolje od soli šta mi upravo prska po nosu.

Ka dite san ulovija zubaca od osam kila. Mater ga je nasikla na fete i stavila u led. Pekli smo ga na gradelima misecima. Ja bi doša doma umoran od baluna ili trke po mulu, sili bi za stol, a miris pečene ribe bi se širija po mistu. E, da je meni onda bilo ovako lipo jist ka da šta se danas jide.

Bol u prsima i u livoj ruci. Ima bit da je ovo od kičme i onoga kreveta starijeg od mene, čim ovako šeće po tilu. I čeljust se steže, škrguću mi zubi. Grašci znoja probijaju iz mene.

Ispružit ću se i počinit, možda kala malo.

E, kako san Tonka vuka nazad put broda. Da san baren potega jače i mislija glavon. Konta san, nema šanse da ga ne izvučen, pa domaći smo, cili život na moru. Šta nama može malo vala učinit, izvuć ćemo se ka i uvek. Ali more te proguta baš tada kad misliš da ga imaš, da si njime ovlada. Opominje da si mali.

Zvizde su se prosule po nebu. Neću puno gledat, moglo bi me gore zamantat, ka ono kad sam skoro zaronija niki dan. I onda sam puva ka zmijurina. Ljuljalo me ka na ringišpilu, nije od dobroga mora. Ima bit da je od života.

Ukočilo me. Triba bi malo stat na noge; ako se dobro namistin i čvrsto stisnen kolina, neću past. Nije još vrime za dizat mrižu. Pričekat ću još tri kvarta od ure pa gren ča nazad.

Da smo bar oni dan krenili ranije nazad, ne bi bilo onake tragedije. Ko je moga mislit, onakva mrcina pa da neće izdurat. Nevera nas je stresla naglo. Odnilo ga samo od mene, samo se pustija, glava je provirila ispod one brze pjene, jednon. Zva san upomoć, al nigdi nikoga.

Ne znan kako, ali na pamet mi pade ćaća. Otiša je nakon jedne svađe, zalupija vratima i više ih nikad nije otvorija. Sićan se kako bi ga mater znala navečer na ponistri čekat satima sa šterikom iz koje bi kapalo uje na dasku od prozora.

Čini mi se da san upamtija kad me jednon ljulja na kolinima. Kosa mu se spustila priko lica sve do mojih prsiju, piva je neku lipu pismu. U po glasa. Mrda me gori-doli u ritmu, u dvoru ispod loze.

Sila mi je. Popet ću se na provu. Tako ću lakše to obaviti. Moran dignit mrižu šta prije i okončat ovi ludi dan. Znoj mi probija do rebara, kapa s mene, slika se muti prida mnom. I brod se cili nekako nakrivija ka da ga vali gone.

More se uznemirilo, triban pazit kako gazin naprid. Uvek mi je mater govorila da je vrime kurba.

Bože moj, kako je samo nesta na pučini! Kako je grabija rukama, kako san ga vuka, doziva. Plaka san ka malo dite. Nije to bija plač od tuge, nego onaj najgori, onaj od šoka šta ostavlja trag još dugo, šta ne da noćima spavat, nego te tira da skačeš po postelji ka da ćeš evo sad umrit. Ma i gore je to od smrti, to znadu samo oni šta su joj bili blizu. Smrt je samo kraj.

Mlaz mokraće zalipija me naglo, nisan izdrža do kraja. Sila mi sad i velika. Skidan gaće, kajić me ljulja, al moran se ispraznit odma.

Uspija san nekako s ruba. Mocar san ka mulac usrid kanala, skidan gaće do kolina i rušin se ka svića. Ležin u svon kajiću, jadan san, zgužvan, led mi uša u kosti do kraja, bol više nema pauze. Grčin se, a usta sama počinju molit. Očenaš izgovaran brzo i molin ovu noć da pokaže malo milosti za me.

Neki nagli mir me obuzeja i opustija mišiće. I čeljust više nije stisnuta, mogu micat livon rukom. Valovi ne zvone više. Srce mi se nekako smirilo. Izvadit ću mrižu. Mater će me dočekat u dvoru na skalinama, pridat ću joj ribu iz kese ka štafetu. Pomalo, pričekat ću. Odmorit ću malo. Vako je baš lipo. Evo Tonka lega je kraj mene, ispružija se po kajiću koliko je dug i širok. Nas dva, a u moru kalma, Misec je osvitlija površinu. Čini se da moreš čitat s dna. Odmori, prijateju, more je ka lušija.

KIP S OLTARA

- Umrta Jovanka – naceri se Stipe na visokoj katrigi.
- Šta je nije odnija đava osandeset i druge?! – javi se Ante, rodon iz Maučića.
- Ma kad je ono Šaban umra?! – akuža Stipe tricu špadi.

Kadjenja sparina, na štekatu se okupi klapa. Iza obida im padnu žunte pa čekaju da mola fjaka. Trešetaju i briškulaju. Kolutaju očin, migaju kad jemaju akužat. Brzo im skoči živac pa se uzvrte na katrigama. Brontulaju. Nemaju pametnijega posla nego kontreštavati se oko pizdarija. Moš čut beštimju i kad triba i kad ne triba, važno da se čuju. Puno tu sidi batifjaka, malo je tu vridnih judi.

- E da van je bilo onda tako lajat, glistavci tupavi! Niste se ni prikrstiti znali – pribotuna Tonči. – Tonči, evo te jopet žena zove da greš doma! – začuje se konobar sa šanka.

Moj susid Tonči puno je pošten čovik. Žena mu Julija rodon je iz Slavonije, a naš kraj joj nikad nije lega kako triba. A ima bit da je pametna, kaže svit da je progucala više knjiga nego šta ih mištani jemaju viditi na policama Šime Prkanovog, profeshura jezika.

Živili su u Zagrebu, a vratili su se na more jer imaju bolesno dite, maloga Pavla. Ima niku čudnu bolest zbog koje je štrkljav ki šćap, teško diše, a priko face noću jema masku. Mater mu se povukla sva u se i jedva progovara. Tako su se oni živi zakopali točno priko puta ceste, poviše glavne magistrale.

Pametna je Pavle, zna odgovoriti na sve šta ga kuriožasti svit pita dok ga Julija šeta pod ruku uz more. A ča je tek lip, nema ovod takvoga diteta. Ricasta kosa prikrila mu čelo, nos prćast, a koža bila ka da je kraljevske krvi. Uvik je dobre voje, ne znan jesan ga ikad vidila idnoga.

- Vid ga, isti je u facu ka oni mali šta je glumija Papundeka u Velom mistu – izvali jednom naš Stipe. I mali ostade Papundek.

Julija je šetala s njim svako jutro i lipo bi pozdravila svakoga koga bi trefili puten. Papundek je gušta na morskoj ariji. Vodila bi ga da vidi ribe šta skačedu uz kraj. Najveća žeja bila mu je sist na porat i baciti ješku. Satima bi mogla tako ostat.

Uvik je oblačila malog sama. Tonči bi se izgubija kad bi ga tribalo obući il naraniti. Znala bi

ga tražit da joj pomogne maloga dignit iz posteje kad ne bi mogla sama. Jer bilo je s njim i boljih i gorih dana, al materi je svaki dan bija isti.

Tonči je provodija puno vrimenta u crkvi. Virova je u pomoć s neba više nego u likariju šta je činila maloga još slabijin. Svi su u kući morali molit. Lako je bilo naučit dite, al sa ženon je jema velike muke. Nije tila ić na misu, samo je brojila koliko su uri proveli na čistoj ariji.

- Ajmo u nediju svi poč na misu. Molit ćemo za njega - bija je uporan ka sivonja.

- Kako da ne, to će ga spasiti!

- Ne govori tako.

- Nekad sam vjerovala u Boga.

- Moraš virovat i sad da će nan pomoć.

- Prestala sam moliti odavno. Lako za mene, ali što mu je naš Pavle skrivio?

- Papundek moj ne more najidit nikoga, a kamoli Gospodina.

- Kakav je to Bog koji ovo radi djeci?

- Božja voja je to, Julija. Triba virovat i u dobru i u zlu.

- Ne vjerujem u njegovu pomoć.

- Pođi sa mnon zbog njega. Zbog nas. Bit će mirniji nakon mise, vidit ćeš.

Nije moga podnit da mu žena stoji doma dok on ide u crkvu. Upira je dok nije popušćala. Slomija ju je konačno i krenila je na mise. Nediljon prije nego ča bi krenili, pomaga bi obuć maloga. Mučija bi se dok bi mu navlačija veštiti pa bi se Julija umišala da mu bude lakše. Onda bi ga uredili i pošli svi troje u staro selo. Ka prava familija. Tako to ide, bolest i antikrista natira da se poškropi sveton vodon.

U crkvi je vrime učinilo svoje. Nema više naše stare mise kad je odzvanjala pisma starijeg svita. Sad moš čut samo zbor koji dobro znade šta je pisma od Boga. Danas su virnici najglasniji, al rič se Božja jedva čuje.

Papundek bi sidija u prvon redu. Čaća bi ga namistija udobno da more uvatit svaku rič s oltara. Koščati vrat bi jedva provirija iz klupe, a ručice bi sklopija čim bi uša. Oko desne ruke

visila mu je krunica šta mu je još davno poklonija ćaća. Tonči je molija glasno da ga svi moredu čut.

- Ajme meni, kaki im je doša ovi mali - blenila je u nj Katica.

- A kako tek ripje. Da im je bilo reć da mu zaprže malo cukra i mlika? - odgovori joj Anđa.

- Ma ki da je kip od kamena. Šta ga ne držidu doma, bože mi prosti - i nastavi Katica recitirat Virovanje.

Znala je Julija šta govore o malome. Digod bi se i okrenila, al gledala bi kroz njih. Njijove riči nisu dopirale do nje. A i glave su im bile nepomične, ka onon kipu sv. Roka iza oltara. Ne znaju oni. Njezino će dite bit dobro. Izličit će ga more.

*

- Malom je sve gore - rekla je to večeras smireno, ka da mu nije mater.

Svako malo digla bi se ćirnit ga prije nego on počne nakon prve faze vapit za zrakom u snu. Onda bi uzela masku s kantunala. Ne bi ni palila svitlo, znala je svaki dil njegovog tila u mraku. Gušija bi se kratko, stvorila bi se prid njen brže nego šta bi se stiga oglasit dva puta. Slabašno se tilo jedva mrdalo, buljave oči ispale bi na ispaćenon licu. Ruke ka da su molile za spas.

- Neće mom Papundeku ništa bit - reče Tonči i uputi se put kapije.

- Hajde ti, pa popij koju!

- Ča oćeš od mene, ženo? - okrene se ka da ga je kigod stinon opalija po leđin.

- Ti odeš na karte i samo nestaneš!

- Julija, molaj me! Ne da mi se karat.

- Kad misliš biti s nama? Ili si u kavani ili u crkvi.

- Kako to moš reć? S vama sam po cile Isusove dane, gren na bevandu pri postelje.

- Kad misliš prestat bježat?

- Od čega ja to bižin?
- Od mene bježiš. I od našeg djeteta.
- Kako te nije stid tako mi nešto reć? Da ja bižin od svog diteta?
- Bježiš boci ili Bogu.

Tonči je nije više gleda.

- Gdje ti je taj tvoj Bog? Gdje su ti tvoji ljudi za pola sata kad ti se dijete stane gušiti? I tražiti nas dvoje po sobi? - nastavila je Julija.
- Prestani - gleda je u svoje postole da ona ne vidi kako mu se oči cakle.
- Traži on i oca, znaš? Čalu svoga da ga odvede na ribe. Da ga stavi na kajic i s njim zaplovi.
- Ja ga šetan kad god mogu.
- Ne traži on ni Boga ni Gospu, Tonči! Traži mater i ćaću.

Tonči otvori kapiju i izađe.

Julija sidne ispod Papundekove ponistre. Sumrak čini ljubičaste trake po nebu. Sunce dira more u punti Brača. Niki vapor se taman priveza. Dan se trni polako, čuje se koji grdelin i dreka balotaša doli, niže u mistu.

Julijino tilo ka da se ukopalo na katrigi. Dlanove je spojila na bedrima, glava joj visoko, a pogled tup. Ka da može vidit kroz zid kuće, tamo u mrak di nije potribno svitlo. Uzme sviću sa stola, užga je i prikrsti se.

Papundek više nije zavapija u snu.

OČI KAMENE

Penje se stara Kata stepenicama kamene kuće, vlažnima od kiše koja uporno pada već dva dana.

- Neću moć uzgara - okrene se prema Martinu i objesi usta kao da će sad zaplakati.

- Ja ti neću pomoć sigurno - odgovori joj njezin najstariji sin i uđe u kuću.

Sedam godina Martin živi s majkom. Mlad je bio kad se oženio, dobio djecu, ali mira nije pronašao. Otišao je u rat, vratio se dok su djeca još bila mala, ali kao sasvim drugi čovjek. Više nije bio grlen kao nekad kad bi kazivao seoske priče za kaminom do zore. Riječi su teško izlazile iz njega, znao bi satima sjediti sam, za stolom, paleći jednu cigaretu na drugu. Za to bi vrijeme Ana i Kata radile u kuhinji. Samo bi ga ponekad oštro pogledale kao da će time zaustaviti sav taj jad što se skupio u njemu i začepio mu grlo.

Mučila se Ana doprijeti do njega, ali ništa nije pomagalo. Pokušala je razgovorom vratiti ga k sebi, ali nije htio ni razgovarati ni svađati se. Kako je vrijeme odmicalo, širio je oko sebe nemir od kojeg su svi htjeli pobjeći. Pokušavao se ponekad igrati sa svojom djecom. Kad bi mu sjeli u krilo, pogladio bi ih po kosi, poljubio u obraz i kao da nije znao što bi dalje. Pa bi ih spustio sa sebe i piljio uprazno. Nije dugo potrajalo, žena se s djecom vratila ocu, a on ostade s majkom, šutljiv u gluhom selu.

- Oš ti kavu, mamo? - iz kuhinje se čulo kako voda iz slavine curi po limenom sudoperu.

- Neću. I tebi je dosta. Pogledaj se na šta sličiš, crn si ka bronzin na komaštran!

Nitko im nije dolazio, odavno. Osamljenost kojom treba znati gospodariti. Kad bi Martin legao, a često je to činio, samo su slike iz rata navirale čim bi zatvorio oči, a strah bi zapinjao u grlu. Onda bi ustao i sjeo na balkon. Vraćao bi lijepe uspomene u svijest, trudio se. Lijepe bi uspomene uvijek počinjale i završavale s Anom.

Čini se da je jučer bilo kad ju je nasmijan ugledao na Velikom Prologu. Ljeto, sparina je pritisnula zemlju, cvrčci su zvali u hlad, a ljudi psovali i pozivali na dernek. Sjedila je sa svojima iza šareno okićenog banka, brisala kapljice znoja sa čela i nestrpljivo gledala prolaznike, kao da nekoga traži.

Zaljubili su se, vidali po pazarima, šetali šumskim stazama, brali divlje šparoge, sjedili na zidićima na seoskim gumnima, ljubili ispod kostele u Zabrigu... Samo par mjeseci kasnije udala se za njega. Ubrzo je Martin dobio mršavog sina i pirgavu kćer, a Kata unuke.

- Pokreni se, aj do nje i vrati mi dicu - parala je starica uši piskutavim glasom, vukući noge prema vrhu stepenica.

- Đava odnja tebe i nju i dicu, na, sad!

Nakon što je Ana otišla, noći su postale paklene. Navečer bi panično zadržavao majku budnom za stolom u kuhinji. Kad bi vidio da su joj se objesili smežurani kapci, naglo bi ogladnio, pa je molio da skupa užinaju. Glad u kasnu uru je dobar znak, pomislila bi Kata. Širom bi otvorila svejedno sitne oči i ustala pripremiti hranu za sina. Ponadala bi se. To bi trajalo kratko, ta nada, za užitkom je opet šutio, a već ujutro izvirio bi iz sobe natečen i crn kao još jedna noć što ju je probdio zbog ratnih trauma.

- Sinko moj, od čega si sastavljen? - reče Kata i zalupi vratima na katu. Zatrese se čitavi obor od staričina udarca. Martin objesi ramena i uvuče glavu, a ptice nakon kiše hrabro zazovu sunce. Učini mu se na trenutak kako bi mu se danas mogao i nasmiješiti brk, ali ubrzo spusti glavu i zabljuje se u šalicu.

- Odnija ga vrag, pa kolko ti je godina? Dokad misliš tako? - pojavi se Kata na vratima brže od duha, unatoč teškim nogama.

- Gledaj svoja posla!

- Kako ću te ne gledat, u koga ću ako neću u te? Rodila sam te, ranila kako sam znala i umila, digla te na noge.

Nije mogla gledati njegovo namrgođeno lice, obješenu kožu ispod tupog pogleda, oronuli ten kao u starca. Bila je potpuno nemoćna. A ništa kao nemoć ne boli.

Molila je nevjestu da ih dođe obići, povede sa sobom djecu da se poigraju s ocem u dvoru. Htjela je da vidi koliko je nesretan bez njih, da prelomi i ponos i strah u sebi i vrati se kući. Oživit će odmah i on i kuća, rekla joj je. Ana je zaplakala. Želi i ona doći, vidjeti ga, popričati s njim i reći mu da joj nedostaje, vratiti se kući svojoj. Ali, boji se da će je opet otjerati od sebe, zamuknuti i pobjeći u svoj svijet. Da će doći po jednog, a sresti drugog čovjeka. I opet će je boljeti kao nekad, a taman se malo primirilo. Doći ću ja već, ne brinite, govorila je svekrvi.

- Šta imaš od života? Otira si familju, nisi se odonda smirija i nikad neš, neš ni da provaš jer te nije ni briga! Nasmij se, šta umireš po cile Isusove dane, srce mi puca gledat te takvog!

- Ne mogu.

- Izgledaš ka da nemaš nikoga, ka samac kamen u pristavi! Bori se, ne moš s materon bit cili život!

- A to je, jel, smeta ti šta san ti na grbači?!

- Neću te gledat takvoga, suv si ka komad mesa u sušari! Dođi sebi!

- Doša san sebi, a možda bolje i da nisam.

- Jesi, doša si meni! - zagrmi Kata i potegne šakom u zrak, obriše ruku o traversu koja se sva splela oko crne suknje i stane naricati. Znala je šta će posljednje riječi učiniti, zažali što ih je izgovorila. Martin samo ustane i produži korak preko obora.

*

Hladnoća je navukla ljudima kape i šalove do nosova, žene su grijale ruke kuhajući. Oštra zima zatvorila je seljane u toplinu doma, tko nije morao izlaziti nije izlazio, tek pokoji lavež psa razvukao bi se preko pustog sela.

Martin se probudio zorom.

- Mamo, aj pristavi kavu dok se umijem! - ne stigne ni izgovoriti rečenicu do kraja, a misli mu odlutaju do njegove Ane. Pili su nekad izjutra kavu skupa. Znala je šutjeti baš onako kako treba, nije pokušavala silom izvući riječi iz njega. Ponekad kada bi ustao, a kuhinja bi bila prazna, Kata bi ga čekala u dvoru. Podigla bi glavu s pletiva od vune što bi plela kad bi joj razum preuzele brige, samo da u teške misli skroz ne zaluta. Tamo negdje iza njenih leđa sjedila bi i Ana, ona je osmijehom rušila strahove. Virila bi iza starićinih leđa, trudila se vidjeti izraz na licu svog muža. Bio je uvijek isti, kao da ga ne dotiču ni dani ni noći.

Martin se umije i navuče hlače što su visjele na stolici pokraj peći na drva. Ogleda se oko sebe i još jednom zovne Katu. Pomisli kako mora da je izašla po drva. Skuha kavu, prekrsti se dvaput, skupi cigarete sa stola i krene u dvorište. Hladan zrak oboji mu obraze, on ukoči čeljust pa stisne šake u džepovima otrcanih hlača. Začudi se praznom prednjem dvorištu.

Nigdje Kate.

Skrene iza kuće, proviri iza zida, a prizor ga skameni. Pored poljskog bunara zaraslog u šipražje stajao je drveni stolac i majčine papuče, složene jedna pored druge. Zastane na trenutak, pogleda unutra i pomisli kako je nemoguće da se to događa. Dolje, na tamnoj vodi plivalo je lišće i granje, a ispod njega naziralo se tijelo starice. Stane dozivati upomoć, mahati rukama, ali brzo odustane. Vрати se natrag u prednje dvorište. Uzme konop što je visio iznad kućnog praga. Nakon nekoliko pokušaja uspije omču nabaciti preko majčina sitna tijela, pa ga stane vući gore, zajedno s granjem.

- Evo me, mamо, izvuka sam te! Ostani sa mnom još malo!

Izvlači on teško sitno tijelo, stenje od napora, tijelo se ne da. Teškom mukom izvuče je iz bunara. Polegne je na tlo, sijeda kosa posloži se kao nekakav raščupani, umorni oreol. U bunaru je ostala plutati samo crna marama.

Klekne pred nju i zagleda se u otvorene oči. Gledale su ga kao oči onog mladića kojeg je upucaо ravno u prsa. Poslije je klečao nad njim i proklinjao sebe, dan kad se prijavio u dobrovoljce, ostavio obitelj i otišao u rat.

Legne na tlo pored majke, počne moliti Boga da je vrati i poželi zaplakati, ali ni to nije mogao. To ga ispuni bijesom pa se stane udarati: prvo po nogama, pa šakom po trbuhu i naposljetku čupati se za kosu.

- Nisam htio biti takav, nisam znao drukčije! Šta ti učini, majko moja?! - zajeca snažno i spusti glavu na majčino mokro lice.

Odjednom začuje smijeh. Pomisli da se to možda Kata smije, da je sve samo neki ružan san, evo, sada će rat grnuti, pa će se on probuditi. Pogleda majku u ukočeno lice i ustane. Odmakne se nekoliko koraka unatrag, još jednom pogleda mirnu majku, i tada mu se učini da glasovi odjekuju dvorištem. Pogleda prema zidu, a tamo na njegovom kraju, vire četiri znatiželjna oka. Djeca zakorače pred njega. Začuje se krik. Iza njih stajala je njihova majka i pokušavala im rukama prekriti oči.

U DRUGOJ UVALI

- Mislim da bi bilo dobro napraviti dodatnu pretragu – ginekologinja je rekla Kseniji dok joj je prelazila hladnim aparatom po golom trbuhu.

- Nešto nije u redu? – Ksenija je izvukla ruku ispod glave i podignula se u polusjedeći položaj.

- Predlažem vam da obavite pretragu kako bismo bili sigurni – još uvijek je gledala u monitor, ne osvrćući se puno na njezin strah.

- Kako to mislite? Recite mi što vidite! – panično se ispravila.

- Gospodo, smirite se! Lezite. Riječ je o amniocentezi, pretrazi koja se često obavlja u slučaju trudnoće starijih roditelja, nakon majčine trideset i pete godine. To je invazivna metoda i postoji određeni rizik od pobačaja zbog samog postupka. Zahvati poslije osamnaestog tjedna trudnoće ne preporučuju se zbog poteškoća oko dovršenja trudnoće u slučaju pozitivnog nalaza, to jest u slučaju ako se roditelji zbog nalaza odluče na pobačaj...

Kseniji je sve bilo jasno. Liječnica je nešto vidjela. Malformirano, pomislila je.

- Postoji rizik za dijete ako to obavim? – pitala je.

- Malen, ali postoji.

Ksenija je izašla iz ordinacije i krenula kući. Nazvala je muža i mamu, vikala na njih jer ne razumiju što priča, leljala među zgradama i konačno sjela na klupu u parkiću ispred kuće. Goran je izašao, sjeo do nje i zagrlio je. Naslonila je glavu na njegova koljena. Neko vrijeme su tako sjedili i gledali djecu kako se vesele kad se na klackalici podignu visoko, pa spuste, kako se spuštaju niz tobogane, premeću plastičnim grabljama pijesak u pješčaniku, grabe ga lopaticom i ubacuju u kantice. Kako padaju i plaču.

Kasnije su, u stanu na kauču, razgovarali o pregledu i riziku koji donosi. On je bio puno smireniji, tješio ju je da će joj biti podrška što god da se dogodi i koliko god bude teško. Nisi joj vidio izraz lica dok je gledala u monitor, govorila mu je. U ovome smo zajedno, odgovarao je. Ovo je naše dijete.

Za to vrijeme Mia se igrala u sobi. Nakratko bi istrčala i radovala se:

- Mama će roditi bebu! – pokazala bi prstom na Ksenijin trbuh i nastavila se igrati.
- Ne želim izgubiti dijete, kakvo god bilo! – viknula je Ksenija tu večer, nakon nekoliko sati razgovora.
- Ni ja – rekao je Goran.

Sljedeći dani bili su za Kseniju kao usporene snimke: danju bi se odmarala na kauču, bezvoljna i umorna, ležala bi na leđima i gladila trbuh. Ustala bi i krišom promatrala Miju kako sjedi na tepihu pokraj kreveta u svojoj sobi, presvlači gumenu lutku i češlja joj kosu malim plastičnim češljem. Tako je sretna što će dobiti brata ili sestru, pomislila bi. Onda bi se uhvatila za trbuh. Što ako s njezinim djetetom nešto nije u redu?

Kako je trudnoća odmicala, daljnji pregledi ultrazvukom pokazali su odstupanja u razvoju. Liječnica bi prenijela roditeljima što vidi, ali na Ksenijina propitkivanja o zdravlju djeteta bila bi, jasno, suzdržana: – Gospođo, znat ćemo sve kad se dijete rodi.

Usljedili su dani pomiješani s anksioznošću i nemogućnošću ulaska u rutine svakodnevnih aktivnosti. Živjeti uobičajeno značilo bi pomiriti se s novonastalom situacijom, na što nije bila spremna, barem ne još neko vrijeme. A ni situacija nije bila dokraja jasna, sve je bilo u carstvu mogućnosti, statistike. Povukla se u sebe i u samoći odrađivala trenutke apsolutne nemoći, ne želeći još i druge, posebno ne Miju, time opterećivati. Istresala je postupno iz sebe svu negativu prvog šoka, pa dočekala drugu fazu, kad se nazirao povratak privremene stabilnosti. Tek onda bi se izvukla van, polako i oprezno. U vanjski svijet gdje ju je čekao Goran i njihovo prvo, veselo dijete.

Drugi dio trudnoće prošao je u pripremama za dolazak prinove. Mia je zalijepila naljepnice na bijeli tvrdi hamer iznad krevetića u dječjoj sobi: *My little pony*, *Monster high* životinje, poster *Snježnog kraljevstva* s princezom Elsom koja svojim natprirodnim moćima uveseljava svoju sestru Annu. Goran i Ksenija educirali su se, čitali su priručnike o komplikacijama u trudnoći. Što god činili, nad njihovu radost se nadvio gigantski teret koji bi osjetili prilikom svakog novog ushićenja.

Ivan se rodio u zoru. Sve je bilo kako treba, Ksenija nije dugo rađala, drugi porod je u pravilu lakši, ali čitavo vrijeme strepila je za dječaka u boli, kroz suze pratila otkucaje srca na monitoru. Kad je začula prvi plač, spustila je, zadovoljno i umorno, glavu na jastuk. Polegli su ga na njena prsa. Toplina sitnog tijela učinila je da opet osjeti život, sebe, intenzivnije nego ikad ranije.

Nekoliko dana nakon poroda dobili su konačnu dijagnozu: rodila je dijete s Downovim sindromom.

*

Na plaži je još bilo tiho. Kupači iz kampa silazili su na obalu kasnije, jutro su bila rezervirana za majke i djecu. More se ljuljuškalo iza njenih leđa, rasprostirala je ručnike, vadila igračke i voće iz cekera, zabijala suncobran u šljunak.

- Možeš mu ovo razmazati sama? - istresla je bijelu tekućinu na dječakova leđa i pogledala kćer.

- Ivane, budi miran - Mia je prionula, dječak se hihotao, krema je bila hladna.

Ivan se radovao ljetu, plaži, počeo bi nevješto pljeskati čim bi se približavali borovima koji su se vidjeli izdaleka, borovima iznad kuće Ksenijinih roditelja u Rogoznici. Mjestu s puno šljunčanih i prirodno kamenitih plaža, u središtu dalmatinske obale, najisturenijem dijelu kopna koji zadire u Jadransko more.

Ksenija napuhuje rukaviće za plivanje za Ivana, nutka djecu igračkama po izboru: lopatice i kantice, pištolji na vodu, brod i podmornica, figurice životinja... Izabrali su par igračaka, on svoj voljeni žuti brod, ali najviše ga je veselila najveća igračka - more. Mia je ostavila brata nakratko, zaplivala par metara i vratila se u plićak.

- Brojim do tri pa ćemo učiti gnjuriti! - držala ga je za ruke.

Kosi prorezi očiju stisnuli su se od sreće. Mia je zagnjurila glavu hitro, Ivan je samo umočio lice u more i brzo se ispravio. Nije začepio nos. Digao je glavu iz mora i razjapio usta.

- Disao sam more! Peče me gvlo, seko! - krenuo je prema njoj.

- Proći će - poljubi brata u mokru kosu nekoliko puta.

Stavlja mu masku za ronjenje. Sada gleda u moru šaren šljunak, račiće i kozice, ljepota. Primjećuje li on sve to? - pitala se Ksenija. Čudi li se što mu je noga tako velika kada je gleda s maskom u moru?

Njih dvoje skaču, pjena pršti kao smijeh. Pa opet gurnu glave u more, gledaju se u moru,

izrone i dižu ruke u zrak.

Ivan je namještao masku koja mu je uporno klizila s glave i nepravilnih ušnih školjki. Kad ne bi uspio, ljutio bi se i zvao sestru. Mia bi uočila kada je brat ne može pratiti u igri, došla bi do njega i još jednom mu objasnila što treba uraditi.

- Dođite bliže obali! - Ksenija je doviknula s ručnika, premda su bili u plićaku, po mjerilima odraslih.

Pogledom je stalno tražila Ivana, a grimase na licu izmjenjivale su joj se kako bi se njegovi žuti rukavići i on pojavili iz valića i pjene. Zatim bi se naglo bacio unatrag. More bi pljesnulo o njegova leđa, a on bi viknuo: - Pljas!

Pored Ksenije sjedila je žena u crnom jednodijelnom kostimu, s velikim sunčanim naočalama i kosom skupljenom pod slamnati šešir.

- On je jako drag - obratila se Kseniji, kao da želi potvrdu.

- Da. I treba ga stalno paziti - odgovorila je pristojno i nastavila ih gledati.

- Mislim da Vas traži.

- Mama, sladoled! - odjeknuo je dječakov glas.

- Otići ćemo poslije, daleko je, u drugoj uvali. Kupaj se.

Djevojčica se vrtjela s bratom ukrug, ispuštali su razne uzvike i svako malo mahali mami. Ksenija bi im odmahivala, smiješak joj je titrao u kutu usana. Žena pored nje primaknula joj se bliže.

- Odmorite malo, ja ću ih gledati.

- Ne treba, hvala! Ksenija, drago mi je - okrenula joj se, konačno. Bila je mlada, čvrstog tijela. Svijetla kosa i njegovani porculanski ten činili su je mlađom nego što jest. Rane tridesete bez poroda, procijenila je Ksenija i skrenula pogled.

Zvala se Anita i htjela je razgovarati o djeci: koliko imaju godina, kako se slažu i koliko je teško biti mama. Posebno ju je zanimalo Ivan, smješkala se svaki put kad bi se on začuo. U jednom trenu je čak kriknula kad je nespretno tresnuo, ili bolje pljasnuo, na stražnjicu posred plićaka.

- Divni su - konstatirala je.

Miris krema za sunčanje širio se kao lahor kako su ljudi stizali na plažu. Iznad usijanih glava pojedinačni glasovi su se stapali u žamor. Ksenija više nije vidjela djecu od gužve, pa je ustala i mahnula im. Čim je Ivan vidio mamu na nogama, dotrčao je do nje.

Kako su mu kratke ruke, pomislila je Anita. Ivan je srušio majku na leđa i sjeo joj na trbuh. Ona se smijala, vikala da se podigne, da će je zgnječiti, ali on se igrao mlohavim trbuhom kao da je na madracu za napuhavanje. Mia ga je odvukla natrag.

Uskoro su dvije žene razgovarale o korijenima što ih vežu za Rogoznicu i roditeljima koji životare u malom mjestu. Mukotrpno su radili kako bi ih poslali na školovanje u veće gradove, negdje gdje se život zapravo odvija. Zajednička poznanstva izranjala su dok su razmjenjivale nostalgična sjećanja o rodnom mjestu iz kojeg su pobjegle. Razgovor je potekao, bliskost se rodila.

- Mislim da ne bih više mogla ovdje živjeti, ponekad si zamjeram zbog toga, ali nemam hrabrosti za takvo što. Kao ni za štošta drugo - rekla je Anita.

S obalom je bila povezana samo ljeti, kad bi brzi tempo metropole zamijenila dalmatinska opuštenost na plažama i roditeljskoj terasi. Adaptacija je nužno trajala nekoliko dana. Anitin život bio je ispunjen. Živjela je sa suprugom na Trešnjevci, u stanu u prizemlju zgrade s prostranim vrtom i puno svjetla. Tako se osjećala bliže moru, svjetla mi na kontinentu fali, rekla je.

- Nemamo djece - nastavila je.

- Ima vremena - Ksenija je brzo odgovorila.

- Bila sam jednom u drugom stanju, ali nije uspjelo.

- Žao mi je.

Žamor je postao histeričan, morala se naprezati kako bi je čula.

- Rekli su da nešto nije u redu.

Ksenija je namještala rubove ručnika ispod bedara. U trenutku je zastala i prošla prstima kroz kosu. Nelagodna tišina kao da je presjekla žamor i sjela između njih.

- Bojala sam se, prekinula sam kasno, u osamnaestom tjednu.

Obje su pogledale u istom smjeru. Ivan je sjedio u plićaku raširenih nogu. Mogle su osjetiti valove koji ga zapljuskuju.

- Radila sam amniocentezu, ono, znate...

- Da, znam što je to - prekinula ju je usred rečenice.

- Nalaz je bio pozitivan. Liječnik u Petrovoj, krasan čovjek i veliki stručnjak, dugo je razgovarao sa mnom. Bila sam i na psihološkom savjetovanju kod gospođe koju mi je preporučio. Bila sam trudna već više od četiri mjeseca.

- U zadnji čas.

- Bojala sam se. Puno. Muž se bojao još više, roditelji su mi govorili da me čeka pakao ako rodim...

- U redu je bojati se - dodala je Ksenija. Zbog posljednje rečenice poželjela je ustati.

- U redu je biti hrabar i nesebičan - Anita je bila uporna.

- To o čemu pričate nema veze s hrabrošću.

- Nakon toga sam se stalno tuširala. Voda mi je pomagala. Činilo se kao da me čisti do kraja. Otada pokušavam zanijeti, trudimo se već neko vrijeme, ali nikako da uspije, ne ide.

Zapričale su se. Ksenija pogledom potraži djecu. Mia kopa tunel u pijesku i puni ga vodom iz kantice. Ivan nije s njom. Ona ustaje, gleda uokolo, po gužvi i plićaku i dalje i dublje, pa počinje dozivati sina. Požuri i čučne pokraj Mije. Pita je za brata povišenim tonom. Djevojčica ustane, gleda oko sebe, kaže tu je negdje, pa gleda, onda širi ruke. Ksenija hoda plažom i doziva dječaka. Ljudi polako podižu glave i osvrću se oko sebe. Pogledom traže dijete. Nekoliko ih shvaća o čemu se radi, prilazi i nudi se za pomoć.

Ona trči, preskače ručnike, zapinje o stopala, glavom o suncobrane. Doziva Ivana. Mora biti tu negdje, sigurno nije otišao daleko. Nije mogao. Ma ni stigao. Igračke su mu ostale na pijesku. I brod mu je u pijesku. Ne ide nigdje bez tog žutog broda.

Anita se priključila, pogledom prebire djecu u prvom kafiću. Igraju stolni nogomet i naguravaju se oko aparata za igrice. Pokušava saznati nešto od konobarice, opisuje ga, pita

je li možda tuda prošao. Ksenija više nedaleko od nje.

- Nema ga!

Čovjek s brkovima okupio je oko sebe nekoliko muškaraca, dogovorili su se kako će se podijeliti u skupine i potražiti dijete po okolnim uvalama. Ksenija im ga opisuje.

- Morate ga naći, on ne može sam.

- Znam, gospođo, dijete je. Naći ćemo ga, obećavam.

- Ne razumijete, on nije obično dijete. Ima Downov sindrom i neće izdržati sam - okrenula se prema Aniti i kleknula na kamenje.

- Ksenija, izdržat će sam kratko. Smiri se.

- Što ti znaš koliko on može izdržati? Što ti uopće znaš o djeci? - glas joj je bio ustravljen.

- Molim? Želim pomoći - ustuknula je.

Ksenija ustane i nastavi tumarati plažom, teško kontrolirajući pokrete. Doziva ga svom snagom i pita, povlači ljude za ramena, gazi im po ručnicima. Nitko ga nije vidio. Lica su uplašena, a geste pune empatije. No, nisu vidjeli njenog sina.

Anita je hodala za njom. Mia je cijelo vrijeme trčala za mamom, oko mame, ispred mame, zabrinuta. Nije znala reći kada je Ivan nestao.

- Mama, ja sam kriva! - prekrila je uši sitnim rukama i plakala.

- Nisi, dušo, naći ćemo ga - uspjela je odgovoriti i nastaviti mahnito kaotično kretanje.

S kraja plaže trčali su prema njoj. Mašu joj u slici razmazanoj od vrućine, lelujavu, mora da je fatamorgana i briga. Ali ne, mahali su i dalje, približavali se, rasli u njenim očima. Našli su ga negdje, mrtvog, pomislila je. Potonuo je i netko ga je pronašao, na dnu. Ili je plutao. Izvukli su ga na plažu i reanimirali, ali nisu uspjeli. Sada me zovu identificirati tijelo. To je to. Kraj. Prema tome je sve oduvijek išlo.

Onaj brkati gospodin izdvojio se iz grupe koja je mahala i prvi prišao, dotrčao:

- Gospođo, našli smo ga.

- Gdje je? - pitala je Ksenija.

- U susjednoj uvali. Jedna gospođa mu je kupila sladoled. Zaigrao se s njenom unukom.

Trčala je s Mijom prema kućici sa sladoledom. Sjetila se da mu ga je obećala kupiti.

Nemoguće, nije toliko dugo razgovarala s Anitom. Ili možda jest.

Ivan se igrao s plavokosom djevojčicom pored Jadranke, susjede Ksenijinih roditelja s čijom se unukom često družio u dvoru vikendice. Jadranka se odmah isprikama obratila Kseniji, govorila je nešto o sladoledu od vanilije i bijele čokolade i kako ga je njena unuka dovukla sa sobom. Rekao je da mu je mama dozvolila, a ona je glupavo povjerovala djetetu. Bit će da je mislio na dopuštenje za sladoled. Svašta je govorila, užurbano, a Ksenija je uzela Ivana, poljubila ga u čelo, obraze, prsa i kratke ruke pa spustila da se nastavi igrati. Sjela je na kamen i buljila kroz ljude koji su se polako razmicali.

Anita je stajala u gužvi i vrtjela čuperak plave kose među prstima, šušir joj je ležao pored ručnika. Krenula je prema plaži gdje je ostavila stvari. Htjela je otići prije nego što Ksenija ustane s kamena i krene prema njoj. Ksenija ju je stigla i povukla za lakat: - Oprosti!

- Sve u redu, bila si u panici za svoje dijete - čula se tuga u Anitinom glasu.

- Da, ali ne trebam zato biti zločesta prema drugima.

- U pravu si, što ja znam o djeci!

- Nisam tako mislila - Ksenija ju je blago pogledala.

- Jesi, a i dobro si mislila. Jedino dijete koje sam mogla imati sam pobacila.

- Imala si svoje razloge.

- Jesam, ali možda sam trebala roditi. Kad tebe gledam s njim, pitam se jesam li ispravno odlučila. Sad ću se zauvijek pitati.

- Anita, s razlogom si se bojala. Jako je teško biti majka mentalno zaostalom djetetu.

- Zašto ti nisi onda učinila isto?

- Jer nisam tada razmišljala o tome kao opciji. Ne razmišljamo svi jednako i ne odlučujemo svi na jednak način o svojim životima.

- Tješiš me. Nisi uvjerljiva. Na kraju, tvoje dijete je tu, kraj tebe. Moga nema.
- Što misliš kako je svaki dan strepiti koliko će još biti s tobom, koliko dugo će mu srce izdržati? Stalno ga imati na oku i paziti, a da pojma nemaš koliko ćeš ga dugo još čuvati? - Ksenija je podigla glas i nastavila govoriti povišenim tonom, dok je Anita nijemo stajala pred njom: - Što misliš kako je ne spavati mjesecima prije još jednog ultrazvuka štitnjače ili srca? Znaš li koliko ta djeca imaju problema? I ti s njima. Živjeti, a da pojma nemaš koliko dana ćeš mu još biti mama?
- Oprosti, nisam te htjela uzrujati - Anita je uhvatila Kseniju za ruku.
- Zar misliš da ja nisam bila u dvojbi? Teškoj i dugoj. A nije bilo puno vremena za odluku. Misliš da me još ponekad ne uhvati malodušnost? Odlučila si onako kako je za tebe tada bilo jedino moguće. Nisi bila spremna. Bila si mlada, i sama si to rekla. Nisi učinila ništa loše.
- Misliš?
- Reci mi, kako si se osjećala nakon pobačaja? - upitala je Anitu odlučno.
- Sram me reći.
- Grubo je ovako reći, ali znam. Odahnula si jer si se konačno prestala bojati. Kad sam saznala da postoji mogućnost da nešto s mojim djetetom nije u redu, pobačaj je za mene bio loša odluka. Ne, tvoj čin za tebe nije bio loš. Uostalom, mlada si, živimo u vremenu s puno mogućnosti. Imaš još vremena, nemoj odustati - Ksenija je bila sigurna u ono što govori. Anita je šutjela, s rukama na leđima i očima uperenim negdje iza Ksenije, u valice od maestrala.
- Bližila se podnevna ura. Sunce je upeklo, šljunak se usijao, kupaći su bježali u more. Dvije žene stajale su nasred plaže, oči u oči, a znatiželjni dječak trčkarao je oko njihovih nogu. Spotakao se i pao.

TIHANA SAMO ŠTO NIJE DOŠLA

Kad sam otvorio oči, oblaci su se nazirali iznad susjedne kuće, čupavi s bijelim svilenkastim sjajem. Zastori su razmaknuti, jer Tihana kaže da se čovjek tako ljepše budi. Baba s crnom maramom sjedi na balkonu na drugom katu, kao i svako jutro. Ispruži noge na stolac, a šake nasloni na koljena. Rijetko se dogodi da je loše vrijeme zaustavi na prozoru, da ne izađe na balkon. Tada rastvori čipkaste zavjese, nalakti se na okno, promatra tko kamo ide, možda provjerava dnevne rutine susjeda, možda samo bulji. Ne vidim joj dobro oči, skrivene su ispod mlohavog kože, grubo načete godinama.

Navikao sam vidjeti je čim se probudim. Ako je nema, onda pričekam da barem prošetala stanom kako bih joj vidio sjenu. Jutros sjedi s prijateljicom, piju nešto iz bijelih šalica s velikim ručkama i razgovaraju. Mislim da nekoga čekaju.

Uspravio sam se na krevetu. Moram ustati, Tihana samo što nije došla.

Zakoračio sam, ali iznenadna sila bacila me na leđa. Raširio sam ruke od čuđenja. Pokušao sam ponovno ustati, zakoračiti, ali noge me nisu slušale, kao da nisu moje. Vraćale su me unazad, htjele su da opet sjednem na krevet. Uhvatio sam koljeno i čvrsto ga stisnuo dlanom, a drugom rukom stisnuo kvaku na vratima. Srećom, mogu je dohvatiti iz kreveta kada se kotrljanjem prebacim na njegov kraj. Kretao sam se nekako, gurao koljena naprijed, koraci su bili teški. Ušao sam u hodnik s kvakom među prstima, ovaj put iza leđa. Pustio sam je. Pokušat ću bez potpore. Prvi korak nije vodio u kuhinju, vukao me natrag prema spavaćoj sobi. Dah mi je zaškripao u nosnicama. Hvatao sam se zida, vrata, namještaja. Stalno sam se osvrtao iza sebe kako bih vidio kuda idem, znojnim i vlažnim dlanovima kao ticalima pipao sam prostor oko sebe. Nije više bilo zabune, sve je bilo jasno. Hodao sam unatrag, kada sam htio ići naprijed.

Dovukao sam se do fotelje i sjeo. Znoj mi je kapao po sljepoočnicama. Tihana mrzi kad se znojim, svaki put zakoluta očima. Inače ima prodoran pogled, njene oči su mi se usjekle u pamćenje čim je izgovorila ime pri upoznavanju. Pogledala me i stisnula mi ruku čvrsto, samopouzdana. Kako je snažna ova žena, pomislio sam. Dugo smo razgovarali, a ona me cijelo vrijeme pažljivo slušala. Kao nitko dotad.

Moram je nazvati, govoriti ipak mogu, lošije artikuliram, ali shvatit će. Ako ne shvati ili mi ne povjeruje, poslat ću joj SMS. Ona racionalno istumači svaku paničnu situaciju u kojoj se

zateknem. Ne znam kako, ali uvijek me uspije smiriti. Koprcao sam se po fotelji, podvukao noge ispod stražnjice i ostao tako sjediti na njima, da ne odu nekud mimo moje volje. Nisam imao hrabrosti ustati, tražio sam mobitel pogledom po dnevnom boravku. Jučerašnje dnevne novine na kuhinjskom stoliću, kabel za laptop pored bijele hrpice računala, knjiga koju sam sinoć čitao na kauču. Nema ga na stolu, nije na punjenju, nije pored TV-a... Nisam ga nigdje vidio. Nemoguće mi je sada ići po kući i naći ga. Ovaj plan propada.

Sjećam se, jednom sam se probudio natečen kao da su me ose izbole, prsti na rukama bili su toliko debeli da sam jedva tipkao brojeve na mobitelu. Glava je narasla proporcionalno prstima, oči su se sasvim uvukle u šupljine, na lijevom se pojavila crvenkasta kvržica uz rub vjeđe. Koža ispod obrva visjela je do polovice kapka, obrazi su me pretvorili u čudovište s količinom kože dostatnom za nekoliko lica. Došla je s posla za sat vremena, skuhalo mi čaj u koji je umutila antihistaminik. Zna da ne volim gutati tablete. Zamišljao sam je kako prelijeva čaj iz jedne šalice u drugu iznad sudopera i pritom svaki put puhne uprazno. Te radnje uopće nije svjesna, pogled joj je odsutan, a misli se vrpole iznad vruće pare, uvlače u nju, okreću se snažno kao virovi u vodi. Vrag zna o čemu tada misli. Smirio sam se čim sam je ugledao na vratima sobe sa šalicom iz koje je isparavala tekućina.

Lijeva noga mi je utrnila, činilo se kao da tisuću mrava šeće na sredini bedra. Ispravio sam se u naslonjaču.

U zadnje vrijeme kad dođe kući iz noćne smjene, jako je nervozna. Nema strpljenja kad započnem razgovor. Pitam zašto je takva, zašto me promatra tako oštro. Pitanja je čine još nervoznijom, miče se od mene i odlazi u sobu skinuti odjeću. Osjećam kako joj tijelo počinje disati dok odjeća pada s njega.

Nekad smo stalno putovali. Sad nemamo vremena, kaže Tihana. Noć prije putovanja od uzbuđenja ne bih mogao spavati. Ustao bih rano i pripremao nam doručak. Mutio kajganu, slagao salamu na tanjur i rezao kruh za sebe, grijao tost i mlijeko za nju. Tihana svako jutro jede integralni tost s maslacem i pije vrući kakao.

Jutra su nam curila kroz prste dok nam je adrenalin stimulirao osjetila. Poželjeli bismo još neko vrijeme sjediti za stolom, spremati se polako, odužiti vrijeme do polaska. Krenut ćemo kad susjeda u zgradi nasuprot započne pripremati ručak, odlučili bismo. Priprema ima posebnu draž, to je najduži dio putovanja. Sve ostalo prođe u dahu.

Proputovali smo gotovo sve europske gradove; zaprosio sam je nasred Trga Concorde dok su

našu ljubav prolaznici odobravali zvižducima. Činilo mi se da će mi prsa popucati od uzbuđenja, ona mi je stisnula rukama vrat i viknula da će dijeliti život sa mnom. Dijelimo sve već deset godina.

Prenuo sam se iz misli. Ustao sam i pokušao zakoračiti, ali hodao sam unatrag, u fotelju. Morao sam nekako stići do zahoda. Razmišljao sam o hladnoj vodi kako me pljuska po obrazima, nosu, čelu. Jedino što sam mogao je okrenuti leđa cilju i hodati napamet, po sjećanju. Tako sam nekako stigao do zahoda, malo se odbijajući o namještaj. Umio sam se, oprao zube i počeo sjati. Pritom sam stalno razmišljao kako ću riješiti rikverc-problem koji imam i što me je zapravo dovelo u ovakvo stanje.

Odjeknulo je zvono na ulaznim vratima, osjetio sam strah u porama. Nisam se pomicao. Bojao sam se ispustiti zvuk. Ako me netko vidi ovakvog, kako se krećem kao rak, odvest će me sigurno u bolnicu, raspitivat će se za moje stanje, morat ću navoditi povijest bolesti, s kim živim, kako, pitati za obitelj, sve ono što danas, u doba psihosomatskih bolesti, već ispituju. Ovo nije ona, ona nikad ne zvoni. Neću otvoriti. Stojim nepomičan i tih u kupaonici. Čujem korake ispred vrata. Koraci su sve dalji i tiši. Dobro je, otišli su.

Okrenuo sam se leđima spavaćoj sobi. Raširenih ruku grabio sam prostor u hodniku, napipavao rubove zida i vrata, zapeo pred krevetom i pao na koljena. Puzao sam do prozora. Zašto sam još uvijek sam, koliko je sati? Ne želim više biti sam, izjeda me ova samoća. Nekad joj se prepustim, razgovaram s njom pa je drukčije. Tada kontroliram ja nju, a ne ona mene. Onda se u trenutku pogubim, dan me pljesne posred lica i tužan sam. Tada tražim nju. Popričamo, ona me poljubi. Bit će sve u redu, kaže. Njen glas je smiren i nježan. Vrati mi snagu i mogu sve iznova. Svatko bi trebao imati svoju Tihanu.

Stražnjica mi je visoko u zraku, a laktovima se vučem prema prozoru. Koljena me bole, njima se upirem o parket. Kako bi mi ona sad pomogla, izvukla bi me iz ovog čudnog stanja i podigla na noge. Dopuzat ću, a onda ću ustati, rukama se podići. Bit će mi lakše ako gledam van, u normalan svijet. Vrijeme će prolaziti brže dok gledam na ulicu.

Ne znam što se ovo događa, trebala je već doći. Možda je ona zvonila, možda nije ponijela ključ, a ja nisam otvorio. Uхватила me panika, tko zna gdje je sad Tihana?! Dvije žene još uvijek sjede na balkonu i razgovaraju.

- Dobro jutro! Jeste možda vidjeli Tihanu jutros? - viknuo sam susjedi.

- Ne, ali brzo će ona. Samo što nije došla - odgovorila mi je. Zahvalio sam i malo se pribrao.

Otkud ona zna kada će Tihana doći? Je li ovo neka zavjera? Ne, ne, smiri se.

*

- Tko je ovaj čovjek što stalno bulji u nas? - upita prva gospođa domaćicu. Pogleda prema njemu, a muškarac spusti pogled.

- Ma susjed, tako on svaki dan - odgovori druga i otpije gutljaj.

- Svaki dan te gleda ovako?

- Ma da. Živi sam, brine o njemu jedna starija gospođa. Dođe svako drugo popodne. Nekad je tu živjela s njim i žena, ta za koju stalno pita. Nje nema odavno, a on je stalno na tom prozoru. Gleda na ulicu, naginje se, penje na prste. Kao da nekoga čeka - reče baba, pogleda prema prozoru i čvršće zaveže maramu.

BIJELI TULIPAN

Živimo u stanu visokih stropova, u zgradi u kojoj nema druge djece. Često izađem na ulicu i sjednem na betonski zid s desne strane, odmah ispred ulaznih vrata. Čekam hoće li naići netko s kim se mogu igrati, ali nitko nikad ne dođe. Ponekad vidim dječaka na balkonu u susjednoj kući kako stišće ogradu i gleda me. Nikad se ne nasmiješi. Onda dođe starija gospođa u crnini i uvede ga unutra.

Moji roditelji puno rade. Tata često putuje, a mama je konobarica. Kafić se nalazi odmah pored naše kuće, tako da me stigne i poljubiti prije nego ode na posao. Naučio sam zaspati sam, pokrijem se preko glave, ako nešto šušne u mraku još i stisnem oči. Mama ustane prva. Čujem kako otvara vrata kupaonice, umiva se, ulazi u kuhinju, otvara kuhinjske ladice, uključuje radio, ne preglasno, da me ne probudi prije vremena. Tate često nema s nama kad se probudimo.

Kad ustanem, spremam se za školu sam i nikad je ne pitam zašto je tužna. Sigurno jer joj nedostaje muž. Ne vjerujem da moraš toliko raditi, tako kaže svaki put kad se svađaju i zatvaraju vrata dnevnog boravka. Tada ostanem u hodniku i bojim se pomaknuti. Krenem nazad u sobu.

Mama i ja često smo sami, ali stan je topao i kuhinja miriše na uštipke. Mažem ih svježim sirom, bjelina se razvuče po tijestu. Žvačem brzo, ližem masnoću s prstiju, a na licu mi iskoče brkovi od sira. Tada me, sitog, promatra nježno.

U školi sam najbolji u razredu, oduvijek. Sjedim u prvoj klupi i pratim sve što učiteljica priča. Namjestim se i promatram kako joj se usne brzo pomiču kada predaje, a razvlače sporo u polumjesec kada ponavljamo ili nas ispituje. Nestrpljiv sam kada donesem lijepe vijesti iz škole, ne mogu dočekati trenutak da mama konačno sjedne za stol. Tada izvadim svoje bilježnice. Ona široko otvori oči i gleda me, na trenutak bude sretna.

Večeri su bučne samo ako je tata s nama. Ja postavim stol za nas troje: tanjure, salvete, beštek. Jedemo zajedno i razgovaramo. Pričam mu o školi i učiteljici, nogometu i treneru kojeg se bojim. On me sluša, podigne desnu obrvu. Rijetko se osmijehne jer žvače, ne može se smijati punim ustima. Mama nas promatra bez riječi. Ulijeva juhu u zdjele, vadi hranu iz posuda na tanjure, donosi i odnosi.

Jednom sam pronašao mamu kako plače nakon primanja u školi. Potukao sam se s dječakom koji mi je ukrao marendu. Zgrčila se nekako čudno na krevetu i dlanovima pokrila lice. Činilo mi se da je rekla da nitko na svijetu ne mora sve sam. Otada joj pomažem u kući.

*

Nedavno su se mama i tata jako posvađali. Jeo sam kruh s maslacem i džemom u kuhinji, oni su vikali, izlazili iz jedne prostorije u drugu.

- Prestani bit takva! - unio joj se u lice.
- Kakva sam ja to? - uvijek mrda nosom kad je bijesna.
- Samo sebe gledaš. Nitko te drugi ne zanima, pa ni sin tvoj.
- Zapamtit ćeš ove riječi!
- Ponavljaš se, učini jednom što kažeš.
- Više nisam tvoja žena.

Nije je slušao, nikad ne sluša. Samo ponavlja svoje dosadne rečenice, čujem mu glas još dugo nakon što prestane vikati. Pokrila je lice dlanovima i poslala me u sobu, na spavanje.

Tatini koraci odzvanjali su mi u ušima kao topot, činilo se da trči po stanu. Ona je sigurno trčala za njim. Ležao sam u krevetu pod debelim pokrivačem. Začepio sam uši, ali čuo sam njihov razgovor. Molila ga je da oстане s nama, rekla mu je da ne može toliko putovati i da ga neće voziti na avion.

Vozila je prebrzo, nije pazila. Skrenula je iz sporedne na glavnu ulicu naglo, bez stajanja. Udarac je bio snažan, probudila se u bolnici s teškim ozljedama glave i unutarnjim krvarenjem. Doktor je strpljivo objašnjavao baki, upamtio sam sve riječi. Tata se nije probudio.

- Kako si, sine? - pita me iz bolničkog kreveta, ima bijeli povez oko glave. Pokušava se uspraviti na krevetu, ne uspijeva, legne i zaplače. Pogleda me u oči i šapne: - Žao mi je, dijete moje. Nisam htjela...

Ne razumijem zašto nije pogledala lijevo ili desno, kako je mogla samo tako skrenuti. Kao da je nije briga kuda vozi, kao da ne vidi dobro. Možda i nije mogla dobro vidjeti, vani je magla već nekoliko dana. Sigurno je pogledala. Baka kaže da i odrasli smiju pogriješiti.

Ne mogu je pogledati u oči. Pomislim na muk što će sada ovladati našim stanom, više neću čuti buku od koje sam toliko puta bježao u sobu. Više me nikad neće potapšati po ramenu kad ustane od stola nakon večere, reći: – Ne brini, sine, proći će.

Sanjam tulipane na očevom groblju. Bijeli su kao snijeg, veliki, sa žutim tučkom u sredini. Njišu se na vjetru, ljuljamo se u mjestu i pružam im ruke, želim ih dodirnuti. Probudim se, a čelo mi je skroz mokro.

Ponekad vjetar raznese cvjetove, latice i lišće po grobovima, skupljam ih dok baka čisti prašinu s mramorne površine. Zimi snijeg prekrije planinu u daljini, a bura donese pahulje sve do obale. Dolazimo često i opraštamo se zauvijek. Baka kaže da je život slagalica; ostavili smo dio na gradskom groblju, tamo gdje zima grobove zna obojiti u bijelo.

Moja mama je ubila mog tatu. Nije htjela, tako kaže. Zovem se Bartol i ne volim svoje ime. Tata mi je dao ime, zadnji put sam ga vidio kad je pakirao odjeću u veliku smeđu torbu i vikao na mamu.

ŠKAMPI NA BUZARU

- Stavi sol i papar ispred mene – riječi su izlazile sporo iz Ankinog grla, prekinute pauzama za udisaj. Lucija je otvarala pretince, vadila začine iz kuhinjske ladice, sjeckala peršin i češnjak, provlačila dugačke škampe među prstima. Stavila ih je u lonac, uhvatila zelenu hrpu peršina s obje ruke i usula je unutra, odvrnula slavinu, ulila tri velike čaše vode i postavila na štednjak.

- Dolij malo ulja – Anka se ljuljala na mjestu, ne baš kontrolirano, ali pokreti su joj bili odmjereni.

Iako bolesna i iznemogla, odlučila je naučiti nevjestu skuhati Davorovo i Lovrino najdraže jelo. Lovre je volio jesti morske specijalitete, uživao bi u mirisima kad bi mu mama pekla komarču ili lignje punjene sirom i šunkom na roštilju, a on bi bezuspješno pokušavao izaći na balkon. Tata bi ga svaki put zaustavio i na koncu uzeo u naručje, stao s njim iznad roštilja i strpljivo mu tumačio riblju anatomiju, čime se dijete oduševljavalo, te bi svaki put nakon što bi mama pečenu hranu sklonila s roštilja nespreno pljesnuo ručicama i viknuo: – Mljac!

Lucija je pažljivo izlila ulje na škampe, uzela veliku metalnu žlicu i promiješala rakove brzim pokretima.

- Kako si to promiješala? Moraš paziti da svaki škamp okreneš – izgovorila je sipljivim glasom, ali uspjela je vratiti hladnu boju glasa što se izgubila otkad je preselila u sinov stan. Lucija bi nekad od svekrvinih zapovijedi i intonacije glasa nervozno okretala očima, ali danas je samo iznova promiješala hranu u posudi. Okretala je škampe polako i koncentrirano, pazeći da svakom škampu promijeni položaj u loncu, baš onako kako to svekrva želi. Anka je stajala pored nje, na nekoliko trenutaka osjetila se živahnom jer je opet bila korisna nevjesti i svom sinu. Vrsna kuharica koja još uvijek umije prenijeti svoje kulinarsko umijeće drugima, žena koja zna što treba uraditi sa svježim škampima koje je Davor jutros donio s ribarnice, a i iz kojih se, kako bi ih Lucija polako okretala, na mahove moglo namirisati more, smirujuće i živo. Više nije bila starački bolesna žena koja se ne može brinuti za sebe nakon zadnje razorne bolesti pluća koja ju je već dva mjeseca prikovala za sinovljev krevet.

Davor je ušao u kuhinju i nagnuo se preko njezina ramena, vireći u škampe napola prekrivene kipućom vodom.

- Makni se - rekle su gotovo uglas.

Miris skuhanih škampa potisnuo je vonj lijekova i atmosferu nemoći. Obitelj je ručala za stolom, okupirala se ljuštenjem i čišćenjem mesnatih repova, samo se čulo mljackanje i sisanje.

Nakon ručka, Davor je skupljao posuđe sa stola i bacao ostatke rakova u smeće.

- Dobila ti recept u zadnji čas - šapnuo je Luciji i spustio tanjure u sudoper. Ispirala je tanjure od ostataka hrane pod vrelom vodom, skupljala čaše i slagala ih u perilicu za suđe, a u mislima raspored za sljedeći tjedan. Očekivala je sastanak Nadzornog odbora za što se trebala pripremiti, proučiti spise i sastaviti prezentaciju, a čega se grozila skoro kao i napornih noći sa svekrvom koju je redovno njegovala. Brinula se da, kako su im liječnici savjetovali prilikom napuštanja bolnice, posljednje dane provede u miru, u što manjim bolovima i sa svojom obitelji.

Anka je sjedila na kauču, čekala je nekoga od njih da je odvede u sobu na odmor.

- Ja bih voljela prileći, čim popušim - Ankina cigareta u pravilu bi izgorjela u pepeljari.

- Mama, nemoj pušiti - Davor je zabrinuto promatrao majku kako drhtavim rukama pokušava pripaliti novu cigaretu.

- Ma, ja to više zbog običaja, da imam dojam normalnog života - rekla je i konačno pripalila. Davor je brzo skrenuo pogled, nije zapravo htio ukinuti slatke i zabranjene užitke u terminalnoj fazi bolesti nekada krupne i debeljuškaste žene koja je uvijek spretno obavljala kućanske poslove, brinula o kući i djeci, a sada bespomoćno sjedi na njegovom trosjedu, kao njena sjena. Anka je povukla dim cigarete i odmah je odložila pored sebe u staklenu pepeljaru:

- Da mi ne bi naškodila slučajno - nasmijala se pa uhvatila rukama za bolna prsa.

*

Anka je noću kašljala, premda bi joj Lucija podbočila leđa jastucima. Davor nije mogao spavati, gledao bi televiziju, nervozno vrtio daljinski upravljač u rukama i mijenjao programe, pušio jednu cigaretu za drugom ili čitao medicinske portale proučavajući

simptome majčine bolesti. Kad bi začuo Ankino zapomaganje i gušenje u sobi, naglo bi skočio i započeo paničariti, pokušao je namjestiti, ali ne bi uspijevao. Tada bi Lucija, koja je ustajala na prve zvukove nemirnog kašlja, smireno preuzela intervenciju. Morala bi je terapijski naglo stisnuti u trenutku gušenja i namjestiti u početni položaj. Kad bi se napad smirio, Davor bi stao na vrata, bespomoćno gledao i šutio.

Previjala ju je svako jutro, mijenjala prljave zavoje, brisala mršave noge vlažnim maramicama, namještala tijelo u što bezbolniji položaj. Donosila joj je hranu i lijekove, razgovarala s njom kad god bi Anka to htjela, kad bi imala snage pričati od stalnih bolova što su joj mrcvarili ispaćeno tijelo. Tih dana pričale su više nego ikad ranije.

Jutros je pomislila kako Anka neće glumiti da može sama ustati i sjesti s njom za stol.

- Kad moraš na posao? - upitala je nevjestu mirno, ne pomičući se.

- Danas imam sastanak u podne - Lucija joj je dala sve potrebne informacije i poželjela izaći iz sobe.

Razgovori između dvije žene uvijek su završavali brzo, a s vremenom su riječi gubile značenje. Prije bi se više prigovaralo, nego razgovaralo. Anka je rijetko bila zadovoljna njezinim odnosom prema kućanstvu i kulinarnstvu i nije se sustezala to reći naglas.

Jednu večer, dok joj je njegovala noge kremom prije spavanja, Lucija se s mukom sjetila scene iz Lovrine prve godine života. Anka je tada otvorila hladnjak i drskim tonom, pred Lucijinim roditeljima, pozvala nevjestu da priđe:

- Ovo nisu namirnice koje trebate jesti. Moj unuk se razvija i treba mamu.

Otada, čak i kad bi Anka htjela pomoći obitelji, Lucija je uglavnom odbijala njene uporne i iritantne ponude. Bilo je situacija kad bi joj bakin angažman itekako dobro došao s obzirom na poslovne obveze u hotelskoj grupaciji za koju je radila četvrtu godinu zaredom. Rijetko je Anku molila za pomoć usprkos želji za odmorom koji si, s punim radnim vremenom i čestim prekovremenim satima, nije uspijevala priuštiti. Poučena ranijim iskustvom, nije se dala lako nagovoriti na Davorova tvrdoglava i iscrpljujuća nagovaranja kako joj je odmor prijeko potreban i kako trebaju imati vrijeme za sebe, ali ponekad bi ipak morala popustiti. Tada više nije kao prije, kada je bila brzopleta i mlađa, slijepo prihvaćala Ankina bolja rješenja u vezi kuhanja i vođenja domaćinstva. Oprezno je pristupala svim novim situacijama sa svekrvom i savjete u vezi hranjenja i oblačenja svog djeteta doživljavala je kao uplitanje u

njihov privatni život.

- Donijela sam lijekove – odložila ih je pored Ankine glave.
- Jesu ti prijale škampe? – pitala je Anka.
- Da, jako. Nego, moram brzo izaći.
- Znaš, ne trebamo žaliti za onim što smo izgovorili. Trebamo žaliti za onim što nismo jedni drugima rekli – rekla je Anka i pogledala nevjestu.

Lucija je gledala u njenu kosu, činilo se kao da prkosi ostatku izmorenog tijela. Bila je sijeda, ali vlasi su letjele oko glave, lepršave i žive. Teško da ćemo više ikada stići, pomislila je. Teško da ćemo dočekati proljeće zajedno.

- Da ti samo znaš koliko sam ja u životu radila – procijedila je kroz zube.

Lucija je pomislila na detalje koje zna iz Ankinog života, a koje joj je uglavnom Davor ispričao ili bi neke Anka ovlaš spomenula tijekom obiteljskih okupljanja: djetinjstvo provedeno u velikoj obitelji pod paskom stroge majke od koje je naslijedila kulinarske vještine, još kao djevojčica pomagala je svaku večer mijesiti tijesto za sutrašnji kruh ispod peke, sirila mlijeko i ukalupljivala budući sir u okrugli kalup, blizak odnos s najstarijim bratom koji ju je naučio skakati na glavu s mula, krpiti mreže i slagati parangale, udaja za vrijednog i plemenitog čovjeka, trudnoća u ranim dvadesetima, odgoj dvojice sinova i obrađivanje škrte zemlje u velikom polju ispod brda. Jako malo je saznala o njenom životu od nje same, Anka je rijetko pričala o sebi, a kad bi započela, iznosila bi puke činjenice, kao da priča o tuđem životu. Razgovarale su rijetko, rečenice su bile pomno promišljene prije nego što su izgovorene, odmjerene i precizne. Njezin emotivni svijet bio je za Luciju nepoznanica.

Ležala je nepomično na krevetu, naslonjena na visoke pamučne jastuke i prekrivena samo laganim pokrivačem preko košćatih koljena, nožne prste voljela je ostaviti otkrivenima, a ruke je stisnula uz tijelo, nervozno se držeći za tkaninu spavaćice čvrsto prilijepljene uz bedra. Zamolila je nevjestu da se prestane vrpeljiti iznad nje i sjedne na stolicu pokraj kreveta. Lucija je privukla visoku drvenu stolicu krevetu, sjela i nasmiješila se svekrvi koja je jedva dočekala da počne pripovijedati. Pričala je o svom zavičaju, kamenoj kući na dva kata u kojoj je odrasla, ispod niskog i valovitog brda kroz čije se makadamske staze provlačila s bakom kad bi vodila stoku na ispašu, o otvoru na tavan kroz koji se provlačila kao djevojčica. Odgojili su je strogi roditelji koji su puno radili u polju, ispričala je nevjesti, a djetinjstvo joj

je bilo ispunjeno i sretno. Lucija je pomno slušala kako joj žustro objašnjava koliko je voljela učiti, kako ju je učiteljica naučila vezati vezice u prvom razredu. Djed joj je uvijek pred spavanje pričao bajke o vilama kamenjarkama koje žive u kamenitim planinama, zavlaze se u jame i pećine, a pokazuju se uvijek na liticama gdje pred zrcalima češljaju svoje guste kose i pletu ih u vjenčiće i pletenice. Kad bi djed izašao iz sobe, Anka bi znala ustati i stati na prozor. Čekala bi vile da dođu graditi dvorce za igru i odmor na nebu kad padne noć.

Nekoliko puta je spomenula supruga kao da je živ, kao da nije umro prije deset godina i ostavio je samu u prevelikoj kući.

- Kad sam ga upoznala, bila sam željna svega.
- Smirili ste se kasnije? - Lucija je izgovorila rečenicu brzo, kao da se boji.
- Nemoj ti biti kao ja. Nemoj trošiti snagu gdje ne treba.
- Došla su drukčija vremena.
- Trebaš čuvati što voliš. Sve ostalo prođe kroz prste - uzdahnula je Anka i snažno se zakašljala, kao da želi nešto ispljunuti, naginjući se prema naprijed koliko je mogla.
- Otvori mi prozor - nije bilo jasno je li to molba ili zapovijed.
- Hladno je vani, bura je.
- Neka bure. Zdrav je to zrak - rekla je Anka.

Lucija je pomislila kako to uostalom više nije važno.

- Evo, sad će biti bolje - otvorila je prozor. Hladni zrak izmiješao se s ustajalim zrakom u bolesničkoj sobi, unio svježinu novog dana što je svanuo u gradskom predgrađu, u ulici gdje jutrom nema buke ni prometa, nego tek pokoji prolaznik u kaputu visoko podignutih ramena žuri negdje, na posao, u trgovinu ili u obližnji kafić pročitati novine.

Na trenutak je zastala i gledala van. Bura je pročistila boju neba u žarko plavu, vrhovi okolnih brda provirili su u pozadini, činilo joj se da nikad jasnije nije vidjela krovove kuća i balkone na zgradi iza njih, uvučene tende i lončanice s cvijećem, ljude kako samo provire van i brzo se vrate u svoje domove, sklone s hladnoće i vjetra. Bilo je hladno, ali predgrađe je ipak živjelo, sve se i dalje odvijalo svojim tijekom. Pomislila je kako nikad s Ankom nije prošetala kvartom, nikad nisu zajedno otišle u samoposlugu ili na tržnicu po namirnice, niti

izvele Lovru u park i poigrale se s njim, pričale o banalnim stvarima koje sačinjavaju svakodnevnicu i život čine živim. Više nemamo vremena za to, pomislila je, a dok smo ga imale, nismo ga znale proživjeti. Bura je naglo pojačala, čuli su se zvižduci i udari vjetra, a tamo negdje gdje se brda spajaju s nebom naglo su se stvorile čudne sjene. Činilo se da u kolu plešu vile dok im vrhovi raspuštene kose lebde plavetnilom neba.

*

Vrijeme na sastanku prolazilo je sporije nego inače. Lucija je mislila na ženu koja leži u njenoj kući, grči se u bolovima, stišće prstima plahu, hvata zrak halapljivo kao da će joj negdje pobjeći.

Izašla je iz zgrade tek predvečer. Vozila je kući pod svjetlima, sumrak se već debelo utisnuo u ulice. Pomislila je kako bi bilo divno kada bi je netko, barem na jedan dan, jednu noć, riješio obaveza njegovateljice. Ipak, cijelo vrijeme dok je Anka boravila u njenoj kući, uza sav strah i nelagodu zbog neizlječive bolesti, osjećala je prigušeno zadovoljstvo što pomaže toj ženi s kojom je sve te godine bilo teško razgovarati i približiti joj se, zadovoljiti njene kriterije, odgovoriti na njene nemoguće zahtjeve.

Parkirani automobil hitne pomoći pred zgradom onemogućio joj je ulazak u garažu. Ugledala je muškarce u crvenim jaknama kako nose pomoćni ležaj. Davor je bio na vratima i gledao Ankino tijelo do vrata prekriveno bijelom plahom. Lice mirno, oči sklopljene, a sijeda kosa opuštena, kao da je uvenula.

*

U rano proljeće propupala je trešnja. Donedavno gole grane prekrili su čunjasti pupovi iz kojih će uskoro niknuti bijeli, nagomilani cvjetovi.

U kuhinji, Lovre gleda kako Lucija vadi velike škampe, jednog po jednog, iz vrećice i stavlja ih u lonac.

- Dolit ćemo vodu. Moramo pažljivo okrenuti svaki škamp - reče Lucija.

- Mama, još su živi! - dječak se podiže na prste kako bi mogao vidjeti kako se škampi

pomiču u praznom loncu.

RJEČNIK DALMATINSKIH IZRAZA

akuža *im.* – u kartaškoj igri trešeta kombinacija karata u igri (prilikom dijeljenja), donosi bodove

akužati *gl.* – prijaviti, optužiti; imati akužu

balun *im.* – lopta

batifjaka *im.* – osoba sklona neradu; psihičko stanje u kojem je teška i sama pomisao na rad

beštimja *im.* – psovka

bičve *im.* – čarape

bokun *im.* – komad

brontulavati *gl.* – prigovarati, gundati

bronzin *im.* – lonac

ćirnuti *gl.* – poviriti

divenica *im.* – krvavica

fibra *im.* – temperatura

forca *im.* – snaga, sila

furešti *im.* – turisti, stranci

gavunara *im.* – ribarska mreža stajaćica sitnih oka za lovljenje gavuna

idan *prid.* – ljut

kalati *gl.* – popustiti

kalma *im.* – bonaca

kanotijera *im.* – potkošulja

kantunal *im.* – noćni ormarić

karta *im.* – papir

katriga *im.* – stolica

komaštre *im.* – lanac o kojem visi lonac na ognjištu

kontreštavati *gl.* – prepirati se, protusloviti

kostela (koštela) *im.* – listopadno stablo iz porodice brijestova

kuco *pril.* – tiho

kurijožast *prid.* – znatiželjan

lušija *im.* – voda u kojoj je prokuhan lug (za pranje rublja na starinski način)

molati *gl.* – ostaviti na miru

peškarija *im.* – ribarnica

pitar *im.* – lončanica za cvijeće

ponistra *im.* – prozor

porat *im.* – luka

pribotunati *gl.* – prigovarati, predbacivati

pristava *im.* – niski suhozid

progucati *gl.* – progutati

punta *im.* – vrh, rt

puvati *gl.* – puhati

rikuperati *gl.* – oporaviti

ripati *gl.* – kašljati

stojati *gl.* – boraviti

špada *im.* – boja u talijanskim igraćim kartama

škoj *im.* – otok

štekat *im.* – ugostiteljska terasa

šterika *im.* – svijeća

traversa (traverša) *im.* – pregača

vapor *im.* – brod

veštit *im.* – odijelo

žunta *im.* – dio tijela, obično mišić, tetiva, zglobovi (pale su im žunte, izgubili su snagu, malaksali su)

Marija Rakić Mimica

Rođena 1982. u Splitu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala hrvatski jezik i književnost te komparativnu književnost. Zaposlena u Splitu kao profesorica hrvatskog jezika u srednjoj školi.

Prozu je dosad objavljivala u svim važnijim književnim časopisima, zbornicima i na književnim portalima. Nekoliko kratkih priča prevedeno je na engleski jezik i objavljeno u stranim časopisima, a kratka priča „We’ll Know“ nominirana je za Pushcart Prize 2022.

Dobitnica je četiri književne nagrade za svoje kratke priče: Prozak za najbolji prozni rukopis autora do 35 godina 2015.godine za rukopis zbirke priča *Ples u dvorištu*, Brod knjižara Brod kulture 2016., treću nagradu na natječaju *Priča se po gradu* Gradske knjižnice Trogir te prvu nagradu za prozu na Književnom konkursu *Ulaznica 2020*.

Objavila: *Ples u dvorištu* (kratke priče, 2018; nagrada Prozak, 2015).

Biblioteka Mali rakun

knjiga 83

Marija Rakić Mimica

PLES U DVORIŠTU

© 2024 Marija Rakić Mimica

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2024

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Tihomir Dunderović

Fotografija

Jan van der Wolf / Pexels.com

Objavljeno

14. srpnja 2024.

ISBN 978-953-374-261-8 (HTML)

ISBN 978-953-374-262-5 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-263-2 (PDF)

ISBN 978-953-374-264-9 (MOBI)

Prvo izdanje

Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2018.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba i Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske.**